

Bir Sosyalleşme ve Kişilik Oluşturma Aracı Olarak Sosyal Sınıflar

Turhan YÖRÜKÂN

ÖZ

Bir sosyo-ekonomik seviye göstergesi olarak sosyal sınıf gruplaşmaları, kastlara ve renk kastlarına nazaran, kendi içerisinde, bir dereceye kadar sosyal hareketliliğe imkân veren sosyal yapı kuruluşlarıdır. En belirgin şekilleriyle şehirlerde oluşmuş olan bu gruplar, aynı zamanda birer cemaat (yerel toplum) özelliğine sahiptirler. İş, meslek, gelir, eğitim seviyesi ve benimsenen hayat tarzı bakımından farklılaşmış, değişik özellikte mahalle veya semtlerde ve evlerde oturmakta olan bu gruplar, benimsedikleri genel kültürün yanında, birer grup olarak, onların tavır ve hareketlerine şekil veren, birbirleriyle olan kalıplaşmış ilişkilerini belirleyen, en belirgin şekillerini Amerika Birleşik Devletleri'nde gördüğümüz tâli-kültür kalıplarına da sahiptirler.

Yazımız, tarihî bir inceleme seyri izleyerek, kabaca yüksek, orta ve aşağı olarak nitelenebilecek sosyal sınıfların ne tür *tâli-kültür özelliklerine* sahip olduklarını; oluşmuş bulunan bu kültürel zeminlerde ne tür sosyalleşme tekniklerinin uygulanmış olduğunu; tâli-kültürlerin bireylerin kişilikleri ve sosyo-kültürel kişilikleri üzerinde ne gibi olumlu ve olumsuz etkileri bulunabileceğini; bu etkileme ile oluşmuş *status kişiliklerinin*, sınıf atlama anlamında, bir dikey hareketliliğe yol açıp açmadığını; bir insanın sınıfını yükseltmesinde, başarı motivasyonu denen psikolojik mekanizmanın, aşılana yükselme hırısının bir etkisinin bulunup bulunmadığını; ve bugünün sanayileşmiş toplumlarında sınıf atlamada öne çıkan bir faktör olarak, eğitimin, maharet sahibi olmanın, bir başka deyimle, *insanî sermayenin* rolünün ne olduğunu incelemeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sınıf, tâli-kültür, sosyalleşme, kişilik, dikey hareketlilik, başarı motivasyonu, eğitim.

ABSTRACT

Social Classes as a Factor of Socialization and Personality Formation

Social class groupings, in reference to castes and color castes as an indicator of socioeconomic status, are social structures which, to certain extent, allow social mobility. These groups, in their most

coherent shape, have formed in the cities, at the same time each have local community characteristics. These groups that are residing in districts, neighborhoods and buildings of different characters are differentiated by occupation, income, education level and accepted life style, in addition to the general culture they have adopted, have also sub-cultural patterns that shape their attitudes and value orientations which are observed most manifestly in the United States (of America). Following an historical investigation route, our essay tries to study the kinds of social structural characteristics of classes that may roughly be classified as high, medium and low. We *also study*, whether the socializing functions of sub-cultures have these classes on personality formation; whether the *status personalities* formed by socio-cultural interaction processes cause any vertical mobility; whether the psychological mechanism called achievement motivation has any effect in one's going up and down in class position and whether the role of education and aspiration in occupation as a leading factor or nearly indispensable prerequisite for social mobility in the industrialized communities of present day.

Key Words: Social class, sub-culture, socialization, personality, vertical mobility, achievement motivation, education

Ister fizikî, isterse sosyal psikolojik olsun, kişiler ve gruplar arasındaki *sosyal mesafe*, ekolojik araştırmalar ve yerleşme yerleri ile ilgili olarak yapılmış olan araştırmalar açısından büyük öneme sahiptirler. Amerika Birleşik Devletleri'nde şehir ekolojisi araştırmalarını başlatmış bir kimse olarak Robert Park'ın işaret ettiği üzere, her türlü sosyal ilişki, kaçınılmaz bir şekilde, bir mekân içerisinde cereyan ettiği içindir ki, bireyler ve gruplar arasında var olan fizikî ve sosyal mesafe, insan davranışlarını bir şekilde etkilemektedir. Şehirlerde yaşamakta olan yerel toplumlar, cemaatler (communities) etkileşme ve kültürleşme problemleri açısından genelde birer sosyal mesafe mağdurudurlar. Bu bakımdan şehri bütünüyle incelemek amacıyla kurulmuş bulunan şehir sosyolojisi ve şehir sosyal psikolojisi, yerleşme yerleri açısından grup ilişkilerini incelemeye büyük bir önem vermeyi temel görevlerinden birisi olarak görmüştür.

Tarih boyunca kentler (burg, borough), şehirler, hattâ büyük şehirler, metropoliten alanlar, iradî veya arzuya dayalı bir şekilde yapılmış olan yerleşmeler söz konusu olduğu zaman bile, bir mekânî ayrımcılığa maruz kalmıştır. Bir zamanlar Avrupa'da Yahudilerin ghattolar içerisinde yaşamaya mecbur tutulmaları gibi olmasa da, ülkemizde bazı tarikat gruplarının veya ideolojik grupların yaşadığı, İstanbul'da, Güney ve Güneydoğu Anadolu'da bazı etnik grupların bir arada olmayı tercih ettikleri yerleşme yerlerinde görüldüğü

şekilde, insanlar gruplar hâlinde belli yerlerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Mecburî olarak yapılmış olan yerleştirmelerin dışında, bu tür yerleşmeler bile bir sosyal mesafe koyma davranışı geliştirmeye vesile olmaktadır. Bir an için bu şekilde hareket etmelerine sebep olan temel sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, hattâ siyasî sebepleri hesaba katmadan söyleyecek olursak, insanların, tatminkâr bir hayatı garanti etmek, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinden yararlanmak, aidiyet duygusunu tatmin etmek, güvenlik sağlamak ve bizden olan veya olmayanları belirlemek için de bu şekilde hareket ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte, meydana gelmiş olan sosyal yapı zamanla katılarak, sınırlandırmalar yaparak, dışlayıcı bir tutum izleyerek, özellikle kast, renk kastı, ırkî, etnik ve dinî ayrımcılıklar şeklinde ve hemen her toplumda bir şekilde var olan sosyo-ekonomik tabakalaşma şeklinde, başka bir deyişle, *açık* veya *kapalı* olmak üzere, sosyal sınıf oluşumları hâlinde kendisini ifade etmenin yolunu bulmuştur.

Kapalı-sınıf sistemi, açık-sınıf sistemine, yani bir kimsenin sosyal sınıf pozisyonunu düzeltmesine imkân tanıyan açık-sınıf sistemine nazaran, bireyin dikey hareket özgürlüğünü sınırlayan, kişisel kabiliyet ve başarı seviyesini hesaba katmayan, özellikle geleneksel aile statusuna önem veren bir sistemdir. Bununla birlikte kapalı-sınıf sistemi, hemen hiç hareketlilik tanımayan *kast sistemi* ve Orta Çağ'da Kıta Avrupa'sında görüldüğü şekilde, asillerin, din adamlarının ve alelâde insanların (serflerin) oluşturduğu, İngiltere'de ruhanî lordlardan, dünyevî lordlardan ve alelâde insanlardan oluşmuş bulunan üçlü bir *estate sistemi* ile *açık-sınıf sistemi* arasında yer alan bir tabakalaşma türü olarak kabul edilir. *Kast sistemi*, üyelerinin itibarını, meşguliyetlerini, oturma alanlarını, sosyal ilişkilerini doğum yoluyla belirleyen, başka bir ifadeyle, içinde doğdukları ailenin kendilerine bahsettiği imkânlar çerçevesinde belirleyici olan bir tabakalaşma sistemidir. Kesin sınırlar içerisinde yukarı-aşağı bir seviyede olmayı içeren bu tabakalaşma sistemi, din ile, güçlü bir gelenekle, hattâ kanunlarla korunabilmiştir. Bu sebeptendir ki, ancak aynı bir grup içerisinde evlenmeye, sosyal ilişkiler kurmaya cevaz vermektedir; ilişkileri sınırlandırmakta ve resmîleştirmektedir. En belirgin, hattâ en aşırı şeklini Hindistan'da gördüğümüz bu sistem, bu ülkede katı sınırları bulunan bir tabakalaşmayı öngörmüştür. Din adamı brahmanlardan, asker ve yönetici olarak kshatriyalardan, üreticiler ve ticaret erbabı olarak vaisyalardan ve paryalardan oluşmuş bulunan bu sistem, bireye *verilmiş olan*, onun kabul etmek zorunda olduğu bir oluşumdur. En azından, teorik olarak, belli bir pozisyonda bulunmayı ifade etmektedir.

Böyle bir sistemde yukarı kastları temsil edenler, ritüel bir kirlenmeden korktukları için kendi kastının dışında olan bir kişinin kendi aralarına sız-

masını önlemeye büyük bir özen gösterirler; herhangi bir dikey hareketliliğe imkân tanımazlar. Bu açıdan bakıldığında, Amerika Birleşik Devletleri ile Güney Afrika'da benimsenmiş olan politik sistem, Zencilerin, kendi aralarında sosyal sınıf farklılıkları bulunsa da, bir *renk kasti* oluşmasına zemin hazırlamış; bu kast sistemini pekiştirmek üzere de her türlü politik, sosyo-ekonomik, sosyal psikolojik baskı sisteminin uygulanmasını sağlamıştır. Aynı şey, Avrupa ülkelerinde Çingenerlerin, Yahudilerin ghetto lar içerisinde yaşamalarını, kendi aralarında evlenmelerini, sınırlı bir alanda ekonomik faaliyette bulunmalarını zorunlu hâle getirmiştir. Bugün bile Amerikan filmlerinde, bir Zenci erkeğin, beyaz bir kadınla evlenmesine veya cinsel ilişkide bulunmasına pek rastlayamayız. Gerçekte böyle olmasa da, film yapımcıları Amerikan kamusal bakış açısını hesaba katarak, böyle bir birlikteliğe filmlerinde yer vermek istememişlerdir. Türkiye'de Ermeni ve Rumlarla bir birliktelik olabildiği hâlde, ne Türkler, ne de diğer etnik gruplar Yahudilerle ve Çingenerlerle, yakın bir zamana kadar bir birliktelik içerisine girmemişlerdir. Aynı şeyi, dinî gruplar için de, Alevîler ve Sunnîler için de söylemek mümkündür.

Kast sistemi ile karşılaştırıldığında, sosyal sınıf sistemi nispeten açık veya yarı açık bir sistemdir. Böyle bir sistemde bireylere, toplum içerisindeki başarı seviyeleri dolayısıyla ister nesiller arası (intergeneration), isterse nesil içi (intrageneration) denen bir dikey hareketlilik imkânı tanınmıştır. Bu hareketlilikte özellikle eğitim, iş, belli bir maharet sahibi olma dolayısıyla servet sahibi olma önemli bir rol oynamaktadır. Hattâ bir zamanlar Avrupa ve Rusya'da görüldüğü şekilde, asil bir kadınla evlenerek veya savaşlarda başarı göstererek von, baron, lord, prens, vs. unvanları kazanarak pek çok insan sosyal mevkiini yükseltmiş ve bu unvanlarını miras yoluyla daha sonraki nesillere intikal ettirerek onların pozisyonlarının yükselmesini de sağlamıştır.

İster kast, isterse kapalı-sınıf ve açık-sınıf sistemleri olsun, sosyologlar belirgin özellikleri bulunan bu tabakalaşma sistemlerini organize olmuş bireylerden ve ailelerden teşekkül etmiş yapısal gruplar olarak kabul etmişlerdir. Bu insanlar çoğunlukla benzer eğitim, gelir ve prestij seviyesine sahip insanlar olarak kabul edilmişlerdir; başka bir deyimle benzer *yaşama şansına* sahip insanlar olarak görülmüşlerdir. Marksist eğilimli sosyologlar bu tür grupları genellikle *ekonomik* nitelikli gruplar olarak görme eğilimde buldukları hâlde, bizim de katıldığımız ve daha yaygın olarak kabul görmekte olan bir görüşe göre, bu gruplar, ekonomik yapının yanında ve birbirleriyle ilişkili olarak, *eğitim seviyesi*, *meslek*, *prestij*, *hayat tarzı*, *takınılan tavırlar* ve *grup aynılığı* gibi faktörlerin işe karıştığı, insan kişiliğine etki yapan, içerik bakımından daha zengin bir kavramla ifade edecek olursak, *tâli-kültür grupları*dır.

İnsanoğlunun değerlerini, ideolojilerini, gelirlerini, üretim ilişkileri içerisindeki pozisyonuna bağlayan ve fazlasıyla basitleştirilmiş olan Marksist sistemin, sergilenen oluşumu yeterince açıklamaya yetmediği hemen görülmüştür. Ayrıca, Peter Saunders'ın de' ifade ettiği gibi Karl Marx'ın sosyal sınıflar konusunda yapmış olduğu irdeleme, tamamen makro seviyede yapılmış olduğu için, olayın cereyan ettiği mahal olarak şehirselleşen yapılanmanın önemli özelliklerini de hesaba katmamıştır. Marx için sosyal sınıfların yoğun bir şekilde varlık gösterdiği şehir, burjuva ve proleter çatışmasının yer aldığı, kapitalizmin kötülüklerinin sergilendiği bir mahaldir. Engels, yazılarında, şehir kapitalizminin irdelenmesine daha çok yer vermiş olmasına rağmen, 20. yüzyılın ikinci çeyreğine gelinceye kadar, konu ideolojik amaçlı olarak tartışma konusu yapılmayı sürdürmüştür. Max Weber'in çabaları da dahil olmak üzere, sosyal sınıfların ampirik yönden araştırılmasına ve birer *tâli-kültür olarak* kişilik üzerine olan etkilerinin incelenmesine ise bu dönemde hemen hiç teşebbüs edilmemiştir.

20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren yapılmaya başlanan sosyolojik ve antropolojik araştırmalar, şehir ve köy yerel toplumlarının (cemaatlerinin), ırkî ve kültürel azınlıkların ve özellikle *sosyo-ekonomik sınıfların* veya *sosyal sınıfların*, benimsenen genel kültürün yanında kendine mahsus birtakım tâli kültürlerinin de bulunduğunu ve bu tâli-kültürlerin kişilik üzerinde birtakım etkilerinin bulunduğunu çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. Ne var ki, başlangıçta gerçekleştirilmiş olan Warner, Lund ve arkadaşlarının yaptığı *Yankee City* araştırmaları,² James West'in, sonradan Abram Kardiner'in *The Psychological Frontiers of Society* adlı eserinde *kültürel kişilik* açısından bir irdelemeye tâbi tutulmuş olan *Plainville U.S.A.* araştırması ile Drake ve Cayton'ın *Black Metropolis* araştırması, doğrudan doğruya veya dolaylı bir şekilde insan davranışlarıyla ilgili birtakım bulgular ortaya koymuş olsa da, esasta *sosyal yapı* araştırmalarıdır. Lynd'lerin tekrarladıkları *Middletown* araştırmasından sonra yayımladıkları *Middletown in Transition* adlı kitaplarına ekledikleri uzun bir değerler bölümüne rağmen bu araştırma da, belli bir cemaat grubunun benimsediği tâli-kültürün kişilik üzerine yaptığı etkiyi doğrudan doğruya

1 P. Saunders, *Social Theory and the Urban Question*, New York: Holmes and Meier Publishers, 1981.

2 W.L. Warner and Paul S. Lund, *The Social Life of a Modern Community*, New Haven: Yale University Press, 1941 ve *The Status System of a Modern Community*, New Haven: Yale University Press, 1942; W.L. Warner and Leo Srole, *The Social Systems of American Ethnic Groups*, New Haven: Yale University Press, 1945; W. L. Warner and J. O. Low, *The Social System of the Modern Factory*, New Haven: Yale University Press, 1947; W. L. Warner, *The Living and the Dead*, New Haven: Yale University Press, 1959. Warner, ayrıca, bu beş ciltlik eserini özetleyerek *Yankee City* (1963) adıyla da yayımlamıştır.

incelemiş değildir. Biz, bu tarz bir yaklaşımın John Dollard, Allison Davis, Robert Havighurst, Claudia Lewis, Herbert Hyman ve Richard Centers gibi araştırmacıların çalışmalarıyla, özellikle de Allison Davis'in³ uğraşlarıyla gündeme kesin bir şekilde gelmiş olduğu görüşündeyiz. Yazımızda onun çalışmaları üzerinde ağırlıklı olarak duracak, sınıf kültürlerini şekillendirmiş olan ve onu yeni nesillere ulaştırmada, kişilikleri etkilemede görev üstlenmiş olan sosyalleşme araç, amaç ve ideallerini tanıtmaya çalışacağız.

Bu noktada, söz konusu edeceğimiz araştırmalar sırasında toplanmış olan verilerin bir kısmının doğrudan doğruya, bir kısmının ise dolaylı şekilde etkilendiği metodolojik yaklaşımlardan kısaca bahsetmenin yararlı olacağını; metodolojik yaklaşımları tanımanın, sunacağımız araştırma verilerinin daha iyi değerlendirilmesine yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

Karl Marx'tan bu yana, ekonomik determinizmle hareket edilerek, çıkar esasına dayalı olarak yapılan bir sosyo-ekonomik sınıf ayrımcılığında ortaya çıkan bazı tatmin etmeyici sonuçlar, araştırmacıları başka güvenilir, geçerli kıstaslar aramaya, değişik görüş açısıyla ortaya konmuş olan sonuçların birbirleriyle ne derece uyum içerisinde olabilecekleri konusunu incelemeye sevk etmiştir. *Gelir, meslek ve eğitim* durumu en çok kullanılan kıstaslar olmakla birlikte, kolayca görülebilir olarak kabul edilen bu kıstasların sosyal sınıfın boyutlarını, sınırlarını belirlemeye yetmeyeceği görülmüştür. Bu bağlamda olmak üzere, birinci elden belirleyici, değerlendirici bir yaklaşımın, hem kendi başına önemli, hem de diğer yaklaşımları tamamlayıcı bir yaklaşım tarzı olarak, bireyin kendisini hangi pozisyonda gördüğü, ne tür bir sınıf şuuruna sahip olduğu problemini gündeme taşımıştır.

Herbert H. Hyman, 1940'lı yıllarda, bu sosyal psikolojik yaklaşımın önemli savunucularından birisi olmuş, bir kimsenin kendi pozisyonunu başkalarınınkine nispet ederek şuurlaştırmasının önemli bir değerlendirme kıstası hizmeti göreceğini dile getirmeye çalışmıştır. Ona göre, bireyler, genel top-

3 Kariyerine bir sosyal antropolog olarak, sosyal yapı araştırmalarıyla başlamış olan Allison Davis, Harvard, London School of Economics ve Chicago üniversitelerinde eğitimini tamamladıktan sonra, 1930'lu yılların ortalarından itibaren renk kastlarının ve sosyal sınıfların sosyalleşme teknikleri aracılığı ile kişilik oluşması üzerine yapmış olduğu etkileri incelemeye başlamıştır. Bir psikolojik sistem olarak kültür ve sosyalleşme sırasında öğrenilmiş belirgin bir hayat tarzı olarak sosyal sınıflar üzerinde yoğun çalışmalar yürütmüştür. Zekâ testlerinin zihni kapasiteyi ölçmekten çok, öğrenilmiş kültürü ölçmeye yönelik olduğunu söyleyerek, IQ incelemelerine ağır bir eleştiri yöneltmiştir. John Dollard, R. J. Havighurst ve Gardner'ler ile birlikte, birinci sorumlu olarak yürüttüğü çalışmaların yanında, Havighurst ile birlikte yayımladığı ve bizim de araştırmalarımızda kullandığımız *Father of the Man: How Your Child Gets His Personality* (Boston: Houghton Mifflin, 1947) adlı kitabıyla, bir mânâda çalışmalarını bütünüyle değerlendirdiği *Psychology of the Child in the Middle Class* (Pittsburg, PA.: University of Pittsburg Press, 1960) adlı kitabı, sosyal psikolojik çalışmalarının bir ürünüdür.

lum içerisinde, küçük grupların birer üyesi olarak eylemde bulunurlar. Arkadaşları, birlikte çalıştıkları, iş yaptıkları küçük gruplar, genel topluma veya büyük topluma oranla onlar için, subjektif bir değerlendirme yapmada daha fazla önem taşırlar. Bu bakımdan, genel topluma veya genel nüfus kitlesine dayanılarak yapılacak bir değerlendirme, subjektif belirlemenin yaptığı işi yapamaz. Yapılacak değerlendirmeyi kişi, kendi kişilik yapısı açısından yapmış olacak; bu ise sınıfsal değerlendirmeye daha fazla bir katkıda bulunmayı sağlayacaktır. Nitekim, bir izafet (reference) grubu olarak aşağı sınıf halkı, diğer sınıflara nazaran organize faaliyetlere daha az katılmakta; iradî organizasyonları daha az ziyaret ettiği için de daha az insan tanımaktadır. Okuma-yazma konusunda daha az imkân ve kolaylığa sahiptir. Daha az dergi okumakta, daha az ciddi radyo ve televizyon programları izlemektedir. Politik konulara, günlük haber kaynaklarına daha az ilgi duymakta ve onlara daha az kritik bir gözle bakma eğiliminde bulunmaktadır. Fikirlerini ifade etmede daha çekingendir; “bilmiyorum” demeyi daha çok tercih etmektedir.⁴ Orta-sınıflara nazaran yüksek tahsil ve gelir beklentileri konusunda fazla bir çaba sarf etme eğiliminde değildir. İşaret ettiğimiz üzere, bütün bunlar, belli bir sınıf atmosferini yaşayan insan gruplarını, kendi gibilerini arayıp bulmaya, kendisini onlara nispet etmeye ve ona göre bir değerlendirme yapmaya sevk etmektedir.

Hyman gibi bir sosyal psikolog olan Richard Centers, Hyman'ın görüşünü bir adım daha ileriye götürerek radikalleştirmiştir. Tabakalaşmanın *objektif* olduğunu, ekonomik sistemden kaynaklanmış olduğunu, *sınıfların* ise psiko-sosyal bir gruplaşmanın eseri olduğunu söylemektedir. Ona göre sınıflar, subjektif karakterde oluşumlardır. Grup üyeliği duygusuna, bir sınıf şuuru duygusu eklenmek suretiyle teşekkül etmişlerdir; ayrıca bir sınıfa katılmış olmayı ve onu benimsemiş olmayı da gerektirmektedir. Bir kimsenin içinde yer aldığı tabaka ile benimsediği sınıf anlayışı birbiriyle uyushabildiği gibi, uyushamayabilmektedir de. Nitekim Centers, 1945 yılında 1100 yetişkin kimse üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada, objektif kıstaslara göre yapılmış olan değerlendirmelerle, subjektif değerlendirmelerin birbirine uymadığını ortaya koymuş, % 1 oranında aşağı-sınıf değerlendirmesine karşılık, büyük çoğunluk kendisini orta-sınıfta bulunuyor olarak görmüştür. Yapılan araştırma, orta-sınıfla aynîleşmenin daha kuvvetli bir eğilim olarak kendisini

4 Subjektif statusu ölçmek üzere bir ölçü tekniği, bir skala da geliştirmiş olan Hyman'ın çalışmaları için, “The Psychology of Status” (*Archives of Psychology*, 1942, No. 269) adlı yazısı ile “The Value Systems of Different Classes: A Social Psychological Contribution to the Analysis of Stratification” adlı yazısının yer aldığı Reinhard Bendix ve Seymour M. Lipset'in derlediği *Class, Status and Power* (Glencoe, Ill.: Free Press, 1953) adlı kitaba bakınız.

hissettiğini ortaya koymuştur. Şu husus açık bir şekilde ortaya çıkmıştır ki, ister sınıf, gelir, meslek ve eğitim gibi objektif kıstaslarla ölçülmüş olsun, isterse kişinin grup aynışması veya kendi nisbî pozisyonu esas alınarak ölçülmüş olsun, pek çok insan için söz konusu iki açıdan verilmiş olan karar, önemli bulunmaktadır.⁵ Araştırmacılar tarafından psikolojik görüşü açısı da olumlu bulunduğu içindir ki, bireyin kendi değerlendirmesine ilâve olarak, başkalarının onun için yaptığı subjektif değerlendirmeler de eklenmek suretiyle, objektif değerlendirmeler ile birlikte, subjektif değerlendirmelerde de bulunmak suretiyle, sosyal sınıflar, iki yönlü olarak incelenmeye başlanmıştır. Kullanılan medotoloji, Lloyd Warner'in çalışmalarında görüleceği üzere, maddî unsurlar içerse de, Karl Marx'ta olduğu gibi, basit bir üretim araçları unsuruna dayandırılmamaktadır.

Nitekim, bugünün diğer teorisyenleri de, sosyal sınıfı oluşturan temel unsurları Marx'tan farklı bir görüşü açısıyla ele almışlardır.

A. Joseph Schumpeter, Robert M. MacIver ile C. H. Page ve Stanislaw Ossowski'ye göre, sınıfı belirleyen unsurlar, bir grup sosyal etkileşmesidir (interactiondur); bir sınıf şuuruna ve kültürüne sahip olmaktır. Gary Becker ve Daniel Bell'e göre eğitim, maharet kazanmış olma gibi bir insanî sermayeye, bir ihtisas bilgisine; Pierre Bourdieu'ye göre de, bir kültürel sermayeye, belirli bir zevk türüne ve hayat tarzına sahip olmaktır.

W. Lloyd Warner'in hem subjektif, hem de objektif açıdan yaptığı araştırmalara yön veren teorik yaklaşım fonksiyonalizmdir. Ona göre, bir mahallî toplum olarak cemaat, müşterek bir organizasyona sahip veya müşterek ilgi ve menfaatleri bulunan, aynı kanun ve nizamlara tâbi olan ve aynı mekânı paylaşan bir insan topluluğudur. Benimsediği fonksiyonalist görüşü açısından cemaat, her bölümü belli fonksiyonları yerine getirecek şekilde hareket eden veya böyle çalışan bir bütündür. Daha önce bu görüşü esas alarak Avustralya'da bir yerli kabîle olan Murngin üzerinde bir araştırma yapmıştır.⁶ Warner, üç yıl süren bu araştırması sırasında yaşadığı tecrübeleri ve deneme fırsatını bulduğu araştırma metodolojisini, Amerika Birleşik Devletleri'ne döndükten sonra, bir mânâda yenilik içerecek şekilde, modern şehir hayatına uygulayarak, antropolojik metotları, daha önce söz konusu ettiğimiz ve takma adı Yankee City olan bir yerleşme yerinde kullanarak, arkadaşlarının

5 R. Centers de, Hyman gibi bir endeks düzenleyerek söz konusu ettiğimiz 1100 kişinin sınıf pozisyonunu ölçmeye çalışmıştır. Gerek bu endeks için, gerekse Centers'in özetlemeye çalıştığımız görüşleri için *The Psychology of Social Classes* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1949) adlı kitabına bakınız.

6 W. Lloyd Warner, *Black Civilization*, Harper and Brothers, 1937, rev. ed. 1958.

da yardımlarıyla, birbirini tamamlayan beş kitap yayımlamıştır. Kendisine bazı tenkitler yöneltilmiş olsa da, Chicago ve Harvard üniversitelerinin etkili bir antropoloji ve sosyoloji profesörü olarak, daha sonra yapılacak araştırmalara âdetâ damgasını vuran bir araştırmacı olmuştur.

Sosyal sınıf araştırmaları, 1941 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan Yankee City serisi ile, Amerikan sosyal antropolojisinde ve şehir sosyolojisinde çok büyük bir ilgi konusu olmaya başlamış ve daha sonra yapılacak araştırmaları da derinden etkilemiştir. Yankee City araştırmalarını, W. L. Warner'in yönettiği, Allison Davis ve Gardner'lerin (Burleigh ve Mary Gardner'in gerçekleştirdiği)⁷ Deep South'ta yaptığı önemli bir araştırma takip etmiş; John Dollard'ın⁸, bunları da August Holligshead'in Elmtown'da yaptığı bir araştırma ile Avrupa'da Warner'in iki öğrencisi olan Conrad Arensberg ve Solon Kimball'ın İrlanda'da ve daha başkalarının İngiltere'nin başka yerlerinde, Hollanda'da, İtalya'da yapmış olduğu araştırmalar takip etmiştir. Ayrıca bu araştırmaları, Holligshead ve Redlich'in ruh sağlığı ve sosyal sınıf ilişkisi konusunda yapmış oldukları araştırmalarla, Willam H. Form'un yaptığı "aşağı ve orta gelir konut alanlarında tabakalaşma", J. Rex ve R. Pahl'in yaptığı "mahallî sosyal tabakalaşma" veya "konut sınıfları" ve mahallî sosyal sistemler üzerine yaptıkları araştırmalar izlemiştir.

W. L. Warner'in Meeker ve Eells ile birlikte hazırladığı ve *Social Class in America*⁹ adını verdiği kitap, bize "Measuring Social Class and the Class Position of Individuals" adlı bölümünde, yaptıkları araştırmalar sırasında kullandıkları ve tekrar tekrar gözden geçirdikleri, Hyman ve Centers'in daha önce söz konusu ettiğimiz yaklaşıma benzeyen bir yaklaşımla *değerlendirilmiş katılım* (evaluated participation) dediği bir metodolojinin yanında, maddî esaslı olan ve tanıtmaya çalışacağı bir *sosyal status indeksinin* ayrıntılarını da vermiştir.

-
- 7 W. L. Warner, kitaba yazdığı "Giriş" yazısında belirttiği üzere, bu araştırma, Amerika Birleşik Devletleri'nin Deep South denen ve 10 bin kişinin üzerinde insanın yaşadığı Old City'de, karı-koca Zenci ve karı-koca beyaz dört sosyal antropolog tarafından gerçekleştirilmiştir. Yarı yarıya Zenci ve beyaz insanların yaşadığı bir cemaatinin kültürünü ve sosyal hayatını incelemeyi amaçlamıştır. Birinci baskısı 1941 yılında Chicago Üniversitesince yapılmış olan, 1954 yılına kadar sekiz baskı yapacak kadar ilgi görmüş bulunan bu kitabın, 1965 yılında kısaltılmış bir edisyonu daha gerçekleştirilmiştir. Allison Davis, B. B. Gardner, and M. R. Gardner, *Deep South, A Study of Social Class and Color Caste in a Southern City*, Chicago: University of Chicago Press, 1941.
- 8 John Dollard, *Cast and Class in a Southern Town*, New Haven: Yale University Press, 1937; Allison Davis and John Dollard, *Children of Bondage*, Washington, D.C.: American Council on Education, 1940.
- 9 W. L. Warner, M. Meeker, and K. Eells, *Social Class in America*, Chicago: Science Research Associates, 1949, ss. 34-44, 131-159, özellikle 153-154.

Warner, araştırmalarında, bütün Amerikan cemaatlerinde uygulanabilecek ve kolay elde edilebilir, doğru karşılaştırmalara imkân verecek *dört status karakteristiğini* esas olarak almıştır. Bunlar *iş veya meşguliyet / meslek, gelir kaynağı, ev tipi*, ve konutun içinde yer aldığı *oturma alanı* denen unsurlardır. İş ve gelir kategorileri, sınıfları, hattâ insanları birbirinden ayırmak için tarih boyunca kullanılagelmiş olan kategorilerdir. Warner ve arkadaşları bu iki kategoriye kullanırken, bir derecelendirme yaparak, iş veya meslek grubunda profesyonel ve yarı profesyonel olarak çalışanlardan başlayarak, eğitim görmemiş işçilere varıncaya kadar derece derece vasıfsızlığa varan bir skala kullanmışlar; gelir kaynağı olarak da, miras yoluyla servet sahibi olmaktan başlayarak, kazanılmış servet, bireyin gördüğü iş ve yaptığı danışmanlık hizmeti karşılığında elde ettiği gelir, aylık veya yıllık maaş, saat esası üzerinden takdir edilen ücret, arkadaşlık veya akrabalık bağları dolayısıyla temin edilen özel yardım veya bağış ile devlet veya hayır kurumlarınca sağlanan yardımlara veya bağışlara varıncaya kadar ayrıntıya inen bir değerlendirme skalası kullanmayı uygun bulmuşlardır.

Daha önceleri pek üzerinde durulmayan kategoriler olarak, konut tipi ve oturma alanı indeksleri, görülebilen ve güvenilebilir bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Konutlar, *büyüklüklerine ve durumlarına* göre iki bakımdan bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Büyükliklerine göre, çok büyük, büyük, orta, küçük, çok küçük olmak üzere beş kategori hâlinde; durumlarına göre ise, çok iyi durumda, iyi, orta, kötü, çok kötü olmak üzere gene beş kategori esas alınarak bir değerlendirmeye tâbi tutulmuşlardır. Bu iki kategorinin muhtemel kombinasyonu ise yirmi beş konut durumunu ortaya çıkarmaktadır. Warner ve arkadaşları, yaptıkları araştırmalar sırasında, meslek ve gelir durumunda olduğu gibi, konut değerlendirmesi alanında da bir kısaltma yaparak, kullanacakları kategorileri yediye indirmiştir. Gözden geçirilmiş ev tipi skalasında, *birinci kategoriye* temsil eden mükemmel evler kategorisine girenler, iyice bakım görmüş, son derece büyük, tek tek ailelerin yaşadıkları evlerdir. Bunlar, etrafları düzenlenmiş ve iyice korunmuş büyük yeşil alanlara sahip olan avlulu evlerdir. Bu evler, aynı zamanda, büyüklüğu, mimarî tarzı, avlusu ve yeşil alanları bakımından gösteriş yapmaya elverişli olanlardır. Öbür yönden, *altıncı kategoriye* temsil etmekte olan konutlar, durumları bakımından, bakımsız olan, etrafları bozuk, döküntülerle dolu, henüz onarılamayacak kadar kötüye gitmemiş olan evlerdir. *Yedinci kategoriye* girenler ise, onarım kabul etmeyecek kadar harap durumda olan konutlardır. Bunlar, sağlığa aykırı olan, içerisinde güvenle oturulamayacak derecede bakımsız olan veya oturulmak üzere inşa edilmemiş olan kapalı mekânlardır; derme çatma ve aşırı derecede kalabalık insan barındıran konutlar veya benzeri yapılarıdır.

Warner ve arkadaşlarının benimsediği dördüncü karakteristik, *oturma alanı* ile ilgilidir. Görülmüştür ki şehirsel yerleşme alanı bir nevi ekolojik alan dönüşmüş durumdadır; bu alanlar sosyal ve ekonomik bakımdan eşit olmayan prestij durumlarına işaret etmekte ve eşit ağırlıklı olmayan değerleri temsil etmektedir. Şehir veya kasabaların bazı oturma alanları, diğerlerine nazaran, daha arzu edilebilir alanlar olmaktadır. Nitekim, evlerin değerleri de sadece evin yapısal değerine değil, bu evin yerleşme yeri, mahallî toplum (cemaat) içerisindeki yerine de bağlı bulunmaktadır. Bunun içindir ki, aynı sosyal statusa mensup bulunmakta olan kişiler, aynı yerleşme alanlarını paylaşmakla; farklı sosyal sınıflar, yerleşme yerinin farklı kısımlarına dağılarak sosyal mesafeli coğrafi bir birliktelik meydana getirmekte ve sınıf içrikli fizik ve sosyal mekânlar oluşturmaktadırlar ve bireyler de, bu gibi farklı yerleşme yerlerinde yaşamının kendileri için bir farklılık yaratacağını düşünmektedirler.

Warner ve arkadaşları, yaptıkları araştırmalar sırasında yedi kalemlik bir skala kullanarak bir oturma alanı ayırımı yapmışlardır. *Birinci grubu*, çok yüksek vasıflı olarak kabul edilen yerleşme yerleri oluşturmaktadır. Buraları, yerleşme yerinin en iyi evlerinin bulunduğu alanlardır; buralarda sokaklar geniş ve temizdir ve pek çok ağaçla bezenmiştir. *İkinci grubu* oluşturan yerler, yüksek kategorisine girmiş olan yerlerdir. Buraları, ortanın üzerinde, daha önce bildirilen çok yüksek nitelikli yerlerin biraz altında kabul edilen alanlardır. Çok yüksek olarak kabul edilen yerlere nazaran, daha az sayıda büyük, güzel ve gösterişli eve sahip olan alanlardır. Bununla birlikte esas farkı yaratan unsur, oturanların indinde buralarının şöhretli bir yer olup olmadığı hususudur. *Üçüncü grubu* oluşturan, ortanın üzerinde olarak kabul edilen yerleşme yerlerinde, hoş, cazip evler bulunmakla birlikte, bu evler veya binalar, gösterişli yapılar değildir. Sokakları temiz tutulmuş ve evler bakım görmüş olmakla birlikte, bilinmektedir ki burada "sosyete" yaşamamaktadır. *Altıncı grubu* oluşturmakta olan ve aşağı durumda olarak kabul edilen yerleşme alanı, kötüye gitmekte olan, yarı-slum (sefalet mahallesi) özelliği gösteren yerlerdir. Evler veya binalar birbirine bitişik veya yakın olarak inşa edilmiştir. Sokaklar ve avlular artık veya atılacak döküntü malzemeye işgal edilmiş veya kirletilmiştir. Buralarda bazı yollar asfaltlanmış veya taşla kaplanmış değildir. *Yedinci grubu* oluşturan en düşük seviyede bulunan yerler, sefalet mahallesi (slum) denen yerlerdir. Buraları, sadece hoş olmayan, sağlığa aykırı olan, yakın çevresinde çöplük alanlarının, bataklıkların bulunduğu alanlardır. Bu konutlar veya evler, kulübe denen barınaklardan biraz daha iyi durumda olan yapılarıdır. Kabiliyetleri veya başarıları hesaba katılmadan yapılmış olmakla birlikte, buralarda yaşayan insanlara yakıştırılan genel değerlendirme, onların tembel, sünepe, cahil ve ahlâksız oldukları yönündedir.

Kabaca esaslarını verdiğiniz değerlendirme kategorilerini ve *değerlendirilmiş katılm* yaklaşımını kullanarak Warner ve arkadaşları, gerek Yankee City’de, gerekse Jonesville’de yaptıkları araştırmalarda, söz konusu yerleşim alanlarında birbirine çok yakın oranlarda mahallî nüfus barındıran sosyal sınıfların yaşamakta olduğunu tespit etmişlerdir. Yankee City’de “yukarı-yukarı” sınıf oranı %1.4; “yukarı-aşağı” sınıf oranı % 1.6; “yukarı-orta” sınıf oranı % 10; “aşağı-orta” sınıf oranı % 28; “aşağı-yukarı” sınıf oranı %33; “aşağı-aşağı” sınıf oranı ise % 25 olarak tespit edilmiştir.¹⁰ Jonesville’de yapılmış araştırmanın kabalaştırılmış olan sonuçlarına göre de, “yukarı-sınıf” oranı % 3; “yukarı-orta” sınıf oranı % 11; “aşağı-orta” sınıf oranı %31; “yukarı-aşağı” sınıf oranı % 41; “aşağı-aşağı” sınıf oranı ise % 14 olarak tespit edilmiştir.¹¹ Jonesville’de yapılmış araştırmanın sonuçlarına göre, 17 oturma alanında yaşayanların % 2.7’sini yukarı-sınıftan (upper), % 11.98’ini “yukarı-orta” sınıftan (upper-middle), % 32.22’sini “aşağı-orta” sınıftan (lower-middle), % 41.00’ini “yukarı-aşağı” sınıftan (upper-lower), % 12’sini ise “aşağı-aşağı” sınıftan (lower-lower) insanlar oluşturmaktadır. Verdikleri bir tabloda (dört numaralı tablo) görüldüğü üzere, Top Circle, West Side, North Circle, Featherton bölgelerinde “aşağı-aşağı” sınıftan hiçbir insan yaşamamakta; yukarı sınıfa mensup insanların çok büyük bir çoğunluğu da (39 kişi olarak) Top Circle alanında oturmaktadır.¹²

Bu durum, genel sınıf değerlendirmesi açısından büyük bir uyum göstermektedir. Warner ve arkadaşları, kolayca görülen veya tespit edilen bu maddî unsurların yanında, çeşitli mülâkatlarla, vatandaşların subjektif değerlendirmelerine de başvurarak, bu maddî değerlendirmelere birer içerik de kazandırmıştır.

Warner gibi, sosyo-ekonomik statusun veya sosyal sınıfların insanlar üzerindeki etkisini inceleme konusu yapan August Hollingshead de, Frederick Redlich ile birlikte New Haven’de¹³ yaptıkları sosyal sınıf - ruh sağlığı

10 W. L. Warner and P. S. Lund, *The Social Life of a Modern Community*, New Haven: Yale University Press, 1941, s. 88. Uygun bulmamakla birlikte, Warner ve arkadaşlarının yaptığı sınıflandırmayı, Türkçe olarak, yukarı-üst (upper-upper), yukarı-alt (lower-upper), orta-üst (upper-middle), orta-alt (lower-middle), aşağı-üst (upper-lower) ve aşağı-alt (lower-lower) şeklinde ifade etmek de mümkündür.

11 Warner, bu sonuçları, Georgia’da yapılmış olan bir araştırmanın sonuçlarıyla da karşılaştırarak, sınıf dağılımının cemaatin kurulma sürecine ve eskiliğine bağlı olarak farklı bir oran gösterdiğine işaret etmektedir. İki yukarı sınıf, toplam olarak % 4.2; yukarı-orta sınıf %22; aşağı-orta sınıf %35; yukarı-aşağı sınıf % 25; aşağı-aşağı sınıf % 10 oranında bulunmuştur. W. L. Warner, *American Life: Dream and Reality*, Chicago: University of Chicago Press, 1953, ss. 58-59.

12 W. L. Warner, et al., *Democracy in Jonesville*, Harper and Brothers, 1949, ss. 50-51.

13 A. B. Hollingshead and F. C. Redlich, *Social Class and Mental Illness: A Community Study*, New York: John Wiley, 1958.

araştırması sırasında, daha sonra sık sık kullanılmakta olan bir sosyal sınıf pozisyonu skalası geliştirmiştir. Bu skalada, esas olarak, Warner'inkinde olduğu gibi, altı kalemlik bir *oturma alanı skalasının* yanında, bir ucunda idarecilerin ve büyük profesyonellerin, diğer ucunda herhangi bir maharete sahip bulunmayan sıradan işçilerin bulunduğu yedi kalemlik bir *iş veya meşguliyet skalası* endeksi ile formel eğitime dayanan ve tamamlanmış yıllarla ifade edilmiş olan yedi kalemlik bir *eğitim skalasına* yer verilmiştir. Bu skalada da, Warner skalasında olduğu gibi, iş veya meşguliyet alanı, önemli bir faktör olarak yerini almıştır. Hollingshead skalasının en önemli yanı ise, eğitim durumunun skalya dahil edilmiş olmasıdır.

Çeşitli kimseler tarafından geliştirilmiş olan, tekli veya üzerinde durduğumuz türden çoklu skalalar üzerinde yapılmış olan değerlendirmelere baktığımızda, T. E. Smith ile P. B. Graham'ın yayımladığı genel bir değerlendirme yazısında¹⁴, araştırmacıların *eğitim, gelir* ile *iş veya meşguliyet* içeren sosyoekonomik ölçü tekniklerini en yaygın bir şekilde kullanmış olduklarını görüyoruz. Margaret Ensminger ve Kate Fothergill'in¹⁵ *Child Development, American Journal of Public Health* ve *Journal of Health and Social Behavior* dergilerinde 1991-2000 yılları arasında yayımlanmış olan 926 makale içerisinden, belli bir kıstas uygulayarak seçtikleri 471 makalede, eğitim, iş veya meşguliyet ölçülerinin ağırlıklı olarak kullanılmış olduğuna şahit oluyoruz. İnceleme konusu yapılmış olan bu çalışmalarda eğitimin öne çıkması, Karl Marx'ın düşüncesinin tamamen tersine çevrilmiş olduğunu, status seviyesini tayin eden unsurun, bugün için eğitim ile iş veya meşguliyet alanı olduğunu, özellikle de eğitim faktörünün ağır basmış bulunduğunu göstermektedir. Yazımızın sonlarına doğru, sunacağımız araştırma sonuçları da, bize, eğitim ve meslek yönünde benimsenecek bir yaklaşımın, kişilik oluşturmada bakımından, daha gerçekçi bir adım olduğunu ortaya koyacaktır.

Bu yoğun metodolojik faaliyetlerden sonradır ki, sosyal sınıflar üzerinde yapısal araştırmalar yapmış olan bilim adamları, söz konusu sosyal yapıların insanların kişisel ve kültürel özelliklerini ne şekilde etkiledikleri konusu üzerinde ağırlıklı olarak durmaya başlamışlardır. Hattâ bu konuda

14 T. E. Smith and P. B. Graham, "Socioeconomic Stratification in Family Research", *Journal of Marriage and the Family*, 1995, 57, ss. 930-941.

15 M. E. Ensminger and Kate E. Fothergill, "A Decade of Measuring SES: What it Tells Us and Where to go From Here" (ss. 13-27); Marc H. Bornstein, et al., "Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development: The Hollingshead Four-Factor Index of Social Status and the Socioeconomic Index of Occupations" (ss. 29-82), her iki yazı da , Marc H. Bornstein ve Robert H. Bradley'in derlediği *Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 2003) adlı eserde, zekredilen sayfalar arasında bulunmaktadır.

ortaya konmuş olan sonuçlar çok daha ilgi çekici ve sosyal problem çözme bakımından çok daha verimli olmuştur. Bu yöneliş, araştırmacıları aynı zamanda, çeşitli tâli-kültürlerin ne gibi değişik etkileri olabileceği konusunu incelemeye de yöneltmiştir.

Nispeten süreklilik gösteren ihtiyaçların, saiklerin, tavır takınmaların, değerlerin, inanç türlerinin ve benlik anlayışlarının bütününden oluşmuş olan *kişilik*, insanın içinde yaşadığı sosyo-kültürel dönemde edindiği tecrübelerden etkilenerek oluşmuştur. Bu etkilenme, Ortodoks Freudcuların özellikle üzerinde durdukları küçük yaşlarda daha yoğun olmakla birlikte, bütün bir hayat boyunca sürmektedir. İster insanın içinde yaşadığı kültürü öğrenme şeklinde olsun, isterse başka bir kültürü edinme şeklinde olsun etkilenme bir hayat boyu sürmektedir. Toplumsal yapı, insana, verilmiş ve kazanılmış olarak, işgal edeceği birtakım statuslar, yerler, mevkiler sunmuş ve ondan bu statusların gereği olan sosyal rolleri ifa etmesini beklemiş veya istemiştir. Böylece oynadığı her sosyal rol, daha önemlisi, hevenk hâlindeki her rol grubu onun kişiliği üzerinde birtakım izler bırakmıştır. Bu sebeptir ki, sosyo-ekonomik sistem veya bir sosyal sınıf sistemi içerisinde benimsenmiş veya işgal edilmiş olan statuslar gereği oynanacak olan sosyal rolleri, formel ve formel olmayan teknik ve telkinlerle öğrenmenin ve benimsemenin önemi büyük olmaktadır.¹⁶

Görülmüştür ki, sosyal sınıf gibi bir imtiyaz sistemi, kendi aralarında bulunan çeşitli hareketlilik dereceleriyle birlikte, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olarak mertebelenmiş bir gruplar, hattâ bir ekolojik gruplar sistemidir. Bunların her biri, bir diğeri ile serbest bir şekilde düşüp kalkan, yahut düşüp kalkabilen, ilişki kurabilen, aralarında herhangi bir sosyal mesafe bulunmayan, başka bir ifadeyle, kendilerinden “üstte” ve “altta” olan veya öyle kabul edilen gruplarla serbest bir şekilde ilişki kurabilen gruplar değildir. Sosyal sınıflar ve bu sınıflara mensup bireyler, “bizim grubumuzla uyuşamazlar”, “ailesini bilmiyoruz, sosyal ilişkilerimiz sırasında ona hiç rastlamadım”, “bizim gibi alelâde kimselerdir, onların arasında kendini yabancı hissetmeyeceksin”, “çocuklarımla o kadının çocuklarıyla oynamasına izin vermeyeceğim; onlar cahildirler, alelâde ve pis insanlardır” tarzındaki cümlelerle ifade edilen bir tavır takınma ile kendisini gösteren, sınır koyucu bir davranış içerisinde bulunurlar. Kullandıkları dil tipleri, şiveler, âdetler, mores, ritüeller, ekonomik özellikler, iş kolları, eğitim düzeyi ve diğer fark ifade eden mertebeler bakımından birbirinden ayrılan kimselerden meydana gelmişlerdir.

16 Turhan Yörükân, *Alfred Adler, Sosyal Roller ve Kişilik*, 2. baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, ss. 108-111.

Araştırmacılar, Amerikan toplumu içerisinde ve diğer toplumlarda sosyal sınıfların sayısı konusunda tam bir uyuşma içerisinde olmamakla birlikte, Warner'in araştırmalarında görüldüğü şekilde, her birisi iki alt gruba mensup üç sınıfın, böylece altı veya beş grubun var olduğu görüşündedirler. Araştırma sonuçları da, genellikle *yukarı*, *orta* ve *aşağı* olmak üzere üç sınıf üzerinden verilmektedir. Böyle kabalaştırılmış bir tabakalaşma süreciyle sosyal sınıfların birbirlerinden az çok belirgin düşünce, değer ve davranış tarzlarıyla ayrılmış olduğu, her birimin belirli bir kültürü temsil ettiği daha kolay görülebilir hâle getirilmeye çalışılmıştır.

Sadece sosyal sınıf yapısını ve renk kastı sistemini incelemekle yetinmeyip, bu sistemlerin kişilik oluşması üzerindeki etkilerini de incelemiş bulunan Allison Davis, kendisinin gerçekleştirmiş olduklarının dışında Warner, Dollard, Gardner'ler, Havighurst, Martha Ericson ve benzeri kişilerin Amerikalı beyazlar ve zenciler üzerinde yaptıkları araştırmalardan da yararlanarak, çocuğun ailesi tarafından yapılmış bir yorumlama ile değiştirilmiş olsa da, geliştirilmiş olan davranışların, *Who Shall be Educated?* adlı eserde belirtildiği üzere, sınıf standartlarına göre nasıl şekil almış olduğunu, sosyal sınıf sosyalleşmesinin, bir bireyi, sınıfının bireyi yapmakta belirleyici bir rol oynadığını çok açık olarak ortaya koymaktadır. Araştırmalar, sınıf üyeliğinin, çocuğun oynayacağı rollere, benimseyeceği amaçlara, ahlâkî kodlara ve benzeri unsurlara nasıl şekil vermiş olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda olmak üzere sosyal sınıf, çocuğun ne yiyeceğine, ne giyeceğine, arkadaş seçimine, ne cins bir iş tutacağına veya ne cins bir meslek sahibi olacağına, nerede ve ne zaman eğleneceğine, daha küçük yaşta bile ne gibi işler yapacağına, odaları ve eşyaları nasıl kullanacağına, parasını nasıl harcayacağına ve nasıl bir doğru-yanlış anlayışına sahip olacağına ve nerede oturacağına varıncaya kadar etkide bulunmuş olmaktadır.

Bu etkilenme sürecini *bazı sosyal ve psikolojik problem alanları* üzerinde yoğunlaşarak, biraz daha yakından ve somut örnekler vererek incelemeye çalışılmış.

Lloyd Warner'in yönetimi altında Allison Davis, Burleigh Gardner ve Mary R. Gardner tarafından yapılmış ve *Deep South*¹⁷ adıyla yayımlanmış olan araştırma, küçük bir şehirde, Eski Şehir (Old City) denen bir yerleşme yerinde

17 Allison Davis, B.B. Gardner and M. R. Gardner, *Deep South: A Study of Social Class and Color Caste in a Southern City*, Chicago: University of Chicago Press, 1941. 1954 yılında yapılmış sekizinci baskısının kapağına alınmış olan tanıtma örneklerinden birisini oluşturmakta olan H. Aptheker'in yazısında, hiçbir kitabın tek başına bu derece ayrıntılı, tasvir edici ve doğru bir kast-sınıf sistemini resmetmediği söylenmektedir.

yapılmıştır. Bu küçük şehir 1800'lü yıllardan bu yana pamuk ticaretinin merkezi konumunda bulunmaktadır. "Yukarı-yukarı" (yukarı-üst) sınıfı oluşturan "eski aristokrasi"nin yanında, "yukarı-aşağı" (yukarı-alt) grubu oluşturan ve öncekiler kadar eski olmayan "aristokratik" bir yukarı sınıfa sahiptir. Ayrıca, Warner'in Yankee City araştırmasında olduğu gibi, "yukarı-orta" ve "aşağı-orta" sınıflarla birlikte "aşağı-yukarı" (aşağı-üst) ve "aşağı-aşağı" (aşağı-alt) sınıflara da sahiptir. Yayımlandığı zaman büyük övgüler almış olan bu kapsamlı araştırmanın dördüncü, beşinci ve altıncı bölümleri, yukarı, orta ve aşağı sınıf beyaz ailelerin uyguladığı eğitim sisteminin ve sosyalleşme teknik ve ideallerinin neler olduğunu araştırma konusu yapmaktadır.

Bu araştırma, *orta sınıf* ailelere mensup ana-babaların çocuklarına ısrarla kendi kültürlerine uygun bir davranış tarzı aşılacak istediklerini; hattâ bebelik safhasında, sürekli bir şekilde, beğenmeme, tasvip etmeme, utanç, suçluluk duygusu veya bir intibak endişesi yaratma yollarına başvurarak çocuklarına şekil vermeye çalıştıklarını; çeşitli sosyalleşme tekniklerini kullanarak çocuklarını memeden kesmeye, temizlik alışkanlıkları edinmeye yönlendirmiş olduklarını göstermektedirler. Bu insanlar çocuklarına malmülke saygılı olmayı aşılamaaktadırlar. Bu araştırmanın ortaya koyduğu üzere, beyaz orta sınıf çocukları, yemek yeme zamanı ve görgü kuralları, kiliseye veya pazar okuluna gitme, arkadaş grubunun seçimi, evde hangi şartlarda eğlence tertip edecekleri, ekonomik konular, sinemaya gitme ve görülecek filmler, okul, alınacak dereceler, takınılacak tavır ve hareketler, kendi aile ilişkileri içerisinde aşağı sınıfa mensup gençlerin maruz kalmadığı birçok kontrol alanında ana-babaları tarafından yönetilmiş, kontrol edilmiş veya nezaret altında bulundurulmuşlardır.

Bu yolla, beyaz orta sınıf genci, yetişkin hâle gelirken yetişkinliğin gerektirdiği davranışları kabule davet edilmiş; yüksek okulun sonuna doğru, hattâ kollej kariyerinin başlangıcında ailenin statusunu devam ettirecek veya geliştirecek bir iş, bir meslek için ciddi bir hayat mücadelesi vermeye sevk edilmiş; kızlar "nezih", "iyi" yahut "parlak" bir evlenme yapmaya, yahut da bir meslek sahibi olmaya yönlendirilmiş olmaktadır. Böylece orta sınıf bireyi, sosyal mevkinin muhafaza etmek için devamlı şekilde çabalamaya, sosyalleşme süreçlerinin meydana getirmek istediği güç ilca (itki) kontrollerini kazanmaya, uykusuzluk, rahatsızlık ve açlık gibi organik mahrumiyetlere alışmaya sevk edilerek, hattâ zorlanarak, Dollard'ın,¹⁸ Davis ve Dollard'ın¹⁹ bildirdikleri gibi, tecavüzkârlık, cinsel ilişki, yaş, cinsiyet, aile rolleri ve daha birçok ilişki

18 John Dollard, *Caste and Class in a Southern Town*, Hew Haven: Yale University Press, 1937.

19 Allison Davis and J. Dollard, *Children of Bondage*, Washington, DC.: American Council on Education, 1940.

türleri aracılığı ile içinde yaşadığı sınıf kültürü tarafından şekillendirilmişler; bir *tâli-kültür kişiliği* kazanmaya yönlendirilmişlerdir. Motivasyon bakımından bu süreç, bir gencin, gaye tepkilerinin (öğrenmenin, etkili takviyelerinin yahut mükâfatlarının) ne olacağını, neden korkacağını, nefret edeceğini, neyi arzu edeceğini, değerli yahut kutsal telâkki edeceğini ve ne için çalışacağını yahut mücadele edeceğini belirleyecek, yapacağı davranışların şeklini tayin ederek ve ona toplumun tümüne özellik kazandırmış olan “kültürel kişiliğe”, “sosyal karaktere” veya “temel kişiliğe”²⁰ ek olarak, Ralph Linton’ın²¹ tâbiri ile sınıfına uygun bir *status kişiliği* de kazandıracaktır. Orta sınıf Amerikan halkının Amerikan hayatını devam ettiren, organize eden ve yönlendiren bir sınıf olarak telâkki edilmesinin sebebi bu olmak gerekir. Cumhurbaşkanı Özal’ın Türkiye’de orta direk benzetmesi ile ifade etmek istediği yakıştırma da bu olsa gerektir. Özal, buna, bir de “köşeyi dönme” çabası ekleyerek, daha yukarılara çıkmanın yolunu göstermeye çalışmış; Amerika’dan davet ettiği “prenslere” örneklik de etmiştir.

Allison Davis, belirleyici bir çalışma olarak gördüğümüz “Socialization and Adolescent Personality” adlı yazısında²² orta ve aşağı sınıf davranış kalıplarını karşılaştırırken, tecavüzkârlığın, orta sınıfta konvansiyonel “inisiyatif”, “ihtiras” yahut “ilerleme” şekline büründüğünü; aşağı sınıfta ise fizikî tecavüz yahut tehtidde bulunma gibi ekseriya açıkça yapılan tecavüzkârlık şekilleriyle ifade edildiğini söylemektedir. Orta sınıf, tecavüzkârlığı bir tür sosyal ve ekonomik maharetler kazanma şeklinde öğretmeye çalıştığı hâlde, aşağı sınıf, çocuklarına ve gençlerine yumrukla, muşta ile veyahut bıçakla vurmasını, vururken de önce davranmasını öğretmektedir. Aşağı sınıf kız ve oğlan çocukları, gençlik devrelerinde babalarına lânet yağdırabilmektedirler; evce yapılan kavgalarda babalarına yumrukla, sopa ile saldırmaktadırlar. Aşağı sınıf ailelerde silleli tokatlı karı koca kavgaları birçok ailede er-geç vukû bulmaktadır. Bununla birlikte, Davis’in belirttiği üzere, bu tür davranışlar, aşağı sınıf kültürlerinde tasvip edilmiş, sosyal olarak mükâfatlandırılmış olmadığı hâlde yaşanarak öğrenilmiştir. Küçük çocuklar babalarının sustalı çakılarının uzunluğu ile övünür olmuşlardır. Çocuk veya genç kendisinden büyük olan hasmını dövemez ise, ana veya baba kavgaya dahil olmuştur. Bu gibi aşağı sınıf gruplarında iyi bir kavgacı olmaya çalışmayan bir genç babasının tasvibini alamayacağı gibi oyun grubuna yahut mensup olduğu çeteye

20 Turhan Yörükân, “Temel Şahsiyet ve Kültür”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1958-1959, 13-14, ss. 107-136.

21 R. Linton, *The Cultural Background of Personality*, London: Routledge and Kegan Paul, 1947.

22 Allison Davis, “Socialization and Adolescent Personality”, T.M. Newcomb ve E.L. Hartley’in derlediği *Readings in Social Psychology* (New York: Henry Holt and Co., 1947, ss. 139-150) adlı eserde.

(gang'a) de kabul edilmemektedir. Bu kültürel müeyyidelerin sonucu şudur ki genç, kavga edenleri, kavgacıları takdir etmesini öğrenmekte, öyle olmaya, öyle bir kişilik yapısı geliştirmeye çalışmaktadır.

Aralarında zehirle, ırza geçme suretiyle tecavüzde bulunmayı içerisine alan, hem orta sınıf gençleri, hem de aşağı sınıf gençleri tarafından tasvip edilmeyen birçok tecavüzkârlık şekilleri bulunmakla birlikte, gene de bu tecavüzkârlık şekillerinin bazı aşağı sınıf bölgelerinde yaygın bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Sosyal sınıf kültürlerinde, sosyalleşme yoluyla kişiliği etkileyen bir davranış kalıbı olarak hırsızlık, aşağı sınıf ana-babasının sözle yasak ettiği, fakat bireyler kendi ailesinden veya yakın akrabalarından çalmadığı takdirde, bazı ailelerin göz yumduğu, kendi ailesinin yanında oyun grubunun ve akrabalarının örneklik ettiği bir tecavüzkârlık şeklidir. Allison Davis, hattâ aşağı sınıf ana-babasının çocuğa orta sınıfın mores'ini aşılama hususunda sarf ettiği çabalara rağmen, çocuğun ve gencin eğitildiği sokak kültürünün, ana-babanın etkisini ortadan kaldırdığını söylemekte; tecavüzkârlıkta olduğu gibi, cinsel davranışın şekil almasında da, görgü faktörünün, bütünüyle sosyal sınıf kültürünün, bireyin davranışlarına şekil vermiş olduğunu söylemektedir. Bu şu demektir ki, bu yolla yetişmiş olan bireylerin davranışları, gene sosyal sınıf sosyo-kültürel yapısı içerisinde yerini almaya devam ederek, Donald Cressey'in, Hagan ve Peterson ile Bourguignon'un yazılarında bahsettiği problemlerin sürüp gitmesine sebep olacaktır.

Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'ndeki resmî istatistikler, suç oranlarının, diğer sınıflara nazaran, işçi sınıfları arasında daha yüksek seviyede bulunduğunu ortaya koymuştur. Suçluluk türlerinde çeşitli farklar bulunmakla birlikte, genelde erkeklerin üçte ikisi ile dörtte üçü arasında bir oranın, kadınların ise onda dokuzunun işçi sınıfı veya aşağı sınıf mensupları arasında ortaya çıkmış olduğu görülmüştür. New England'da ve Wisconsin'de sosyal sınıflar üzerinde yapılmış olan araştırmalar, aşağı sınıflara mensup iki grup halkın, mahallî toplumun nüfusunun %57'sini temsil etmesine karşılık, yedi yıllık bir dönemde tutuklanmış olanların %90'ının aşağı sınıf mensupları olduğunu; göz altına alınmış bulunan kimselerin ve genç suçlu oğlan çocuklarının %33'ünün ana-babalarının bir meslek sahibi olmadıklarını, yani kaba bir işçi durumunda bulduklarını ortaya koymuştur.²³ Çocuk veya genç suçlular üzerinde yapılmış olan çok sayıda başka araştırma, sosyal sınıf farklılıklarına göre değişiklik gösterse de, aşağı sınıfa mensup çocukların ciddi oran-

23 Donald R. Cressey, "Crime", Robert K. Merton ile R. A. Nisbet'in derlediği *Contemporary Social Problems* (New York: Harcourt, Brace and World, 2nd ed., 1966, ss. 157-158)adlı eserde.

da suçlu bulduklarını belgelemiştir. Ayrıca, J. Hagan ve R. D. Peterson²⁴, Amerika Birleşik Devletleri'nde, fakirliğin yüksek oranda görüldüğü mahallelerde, suç ve şiddet oranlarının daha yaygın bir şekilde görüldüğünü; F. Bourguignon'un²⁵ gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde yapmış olduğu bir çalışma da, suç ve şiddet gösterme olaylarının fakir halkın yaşadığı marjinal şehir alanlarında daha yoğun bir şekilde ortaya çıkmış olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmalar, aynı zamanda, yüksek oranda suçluluğun, eşitsizliğin süratle ortaya çıkmış olduğu hâl veya dönemlerde artma eğilimi gösterdiğini de ortaya koymuştur. Nitekim suç konusunda yapılmış olan karşılaştırmalı kültür araştırmaları bu hususu teyit etmiştir. Sovyetler Birliği'ne bağlı ülkeler bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, fakir ve zengin sayısında süratli bir artış olmuş, bu da Türkiye'de olduğu gibi, organize suçların artmasına sebep²⁶ olmuştur.

Araştırmalar, suçlulukta *izafî değerlendirmenin*, fakir kimselerin kendilerini başkalarıyla kıyaslamasının büyük bir önemi bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda olmak üzere, *fakirliğin* ne olduğu konusunda C. Cozzarelli ve arkadaşları²⁷, O. M. Hunt²⁸ ve A. Furnham²⁹ tarafından yapılmış araştırmaların yanında, *zenginliğin*³⁰ ve *eşitsizliğin* halk indinde ne mânâya geldiği konusunda da birtakım araştırmalar yapılmıştır. J. R. Kluegel ve E. R. Smith'in³¹ yapmış olduğu bir araştırma, eşitsizliğin bulunduğu inanmanın, olan ile olması gereken arasındaki farkın, ümit ve başarı seviyesi arasında görü-

24 J. Hagan and R.D. Peterson, eds., *Crime and Inequality*, Stanford, A.: Stanford University Press, 1995.

25 F. Bourguignon, "Crime as a Social Cost of Poverty and Inequality: A Review Focusing on Developing Countries", S. Yusuf ve arkadaşlarının derlediği *Facets of Globalization: International and Local Dimensions of Development* (Washington, DC.: World Bank, 2001, ss. 171-191) adlı eserde.

26 S. E. Bunnell, "Global Crime Calls for Global Partnerships", *FBI Law Enforcement Bulletin*, 1995, 64, ss. 6-7. Türkiye açısından yapılmış genel bir değerlendirme için, Turhan Yörükân'ın "Suça Zemin Oluşturan Yerler Olarak Şehirler veya Büyük Şehirler", (*Bilge*, 2005, 45, ss. 4-16) adlı yazısına bakınız.

27 C. Cozzarelli, et al., "Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty", *Journal of Social Issues*. 2001, 57, ss. 207-227.

28 M. O. Hunt, "The Individual, Society, or Both? A Comparison of Black, Latino, and White Beliefs about the Causes of Poverty", *Social Forces*, 1996, 75, ss.293-322.

29 A. Furnham, "Why are the Poor Always with Us? Explanations for Poverty in Britain", *British Journal of Social Psychology*, 1982, 21, ss. 311-322.

30 K. B. Smith, "I Made it Because of Me: Beliefs about the Causes of Wealth and Poverty", *Sociological Spectrum*, 1985, 5, ss.255-267; K. B. Smith and L. Stone, "Rags, Riches, and Bootstraps: Beliefs about the Causes of Wealth and Poverty", *The Sociological Quarterly*, 1989, 30, ss. 93-107.

31 J. R. Kluegel and E. R. Smith, *Beliefs about Inequality: America's Views of What is and What Ought to Be*, New York: Adline De Gruyter, 1986.

len uyumsuzluğun büyük bir önemi bulunduğunu ortaya koymuştur. "Suça Zemin Oluşturan Yerler Olarak Şehirler ve Büyükşehirler" adıyla yayımladığımız yazımızda da belirttiğimiz üzere, İstanbul'da görülen suç patlamasında, bizzat fakir olmaktan çok, sözünü ettiğimiz psikolojik mekanizmalar açısından, fakir-zengin, güçlü-güçsüz olma, iyi ve kötü yerlerde yaşama gibi kıyaslamaların ve sokak kültürünün etkisinin bulunduğu görülmektedir. Hemen belirtelim ki, her ne kadar pek çok kimse, fakirliğin bireysel bir özellikten, özellikle tembellikten ve hesabını bilmemekten kaynaklanmış olduğu görüşünde bulunsada, sosyal sınıf araştırmaları, aşağı sınıfa mensup veya fakir olmanın bir sosyo-kültürel yapı problemi olduğunu ortaya koymuştur.

Aile içi şiddet gösterimi ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, şiddet gösteriminin bütün sosyal sınıflarda görülmüş olmasına karşılık, Allison Davis'in belirttiği üzere, aşağı sınıflarda çok daha yaygın bir şekilde bulunmuş olduğunu ortaya koymuştur. J.E. Bunnell'in, R. I Geller'in ve Steven Platt'ın yaptığı araştırmalar, daha yüksek sınıflara mensup insanlarla karşılaştırıldığında, aşağı sınıf mensuplarının daha az maharet ve kaynak sahibi insanlar oldukları için, evlerinin dışında kişisel güçlerini sergileyebilecekleri bir imkâna sahip olamadıklarını, ancak evlerinde karılarına veya çocuklarının annelerine karşı tahakkümde bulunma imkânına sahip olduklarını göstermiştir. Aşağı sınıf erkekler karılarına, aynı zamanda aşağı sınıf kadınlar da çocuklarına karşı şiddet kullanmak suretiyle bir nevi boşalma yaşamışlardır. Gelles'in yapmış olduğu araştırmalar,³² aşağı gelir seviyesindeki erkekler ile mavi yaka işçiler arasında şiddet uygulamasının daha yaygın olduğunu bulmuştur. Kesin olmamakla birlikte, genel kanaat şudur ki, fakirlik ve işsizlik, yarattığı süreçten ve yıkımdan (depresyondan) dolayı, fakir halk arasında veya aşağı sınıflarda şiddet kullanmanın daha çok görülmesine sebep olmaktadır. Gerek suçluluk, gerekse şiddet gösterme konusunda elde edilmiş olan bulgular, yukarı sınıf mensuplarının sahip oldukları güç ve para yüzünden, bu sınıflar için daha düşük bir oran göstermekle birlikte, aşağı sınıfların bu konuda daha yüksek oranlarda sosyal problem yaşadıklarını ortaya koymuştur. Genel kanaat şudur ki, gerek suç, gerekse şiddet gösterme, hattâ intihar³³ olaylarında, fakirliğin ve işsizliğin yarattığı stresin ve yıkımın (depresyonun) büyük bir rolü bulunmaktadır.

32 R.I. Gelles, "The Myth of Battered Husbands and New Facts About Family Violence", Robert L. David'in derlediği *Social Problems 80-81* (Dushkin, Conn.: Guilford, 1980) adlı eserde; *Contemporary Families: A Sociological View*, Thousand Oaks, Calif.: Sage 1995; R. J. Gelles and Clair P. Cornell, *Intimate Violence in Families*, 2nd ed., Beverly Hills, Calif.: Sage, 1990.

33 Steven Stack, "Suicide: A Decade Review of the Sociological Literature", *Deviant Behavior*, 1982, 4, ss. 49-51; Steven Platt, "Unemployment and Suicidal Behavior", *Social Science and Medicine*, 1984, 19, ss. 93-115.

Gerek suçluluk, gerekse şiddet gösterme konusunda ortaya çıkan sınıf farkı, Allison Davis'in işaret ettiği çatışmalı aile hayatının sonucu olarak, boşanma konusunda da kendisini göstermektedir. İş güvensizliğinden ve yetersiz gelir sahibi olmaktan kaynaklanan birçok gerginlik, aşağı sınıflarda pek çok evlilik çatışmasına dönüşmekte ve boşanma ile sonuçlanmaktadır. Bu durum, aynı zamanda, fakir ailelerde doğmuş çocukların, daha büyük oranda, kırık evlerde yaşamalarına sebep olmaktadır. Buna karşılık kapitalist aile geleneği, bu çeşit problemleri yaşamamak için yerleşmiş bir geleneğe sahiptir. Soy-sop ve aile tarihçesine ve aile geleneğine önem vermektedirler. Bu sınıf bireyleri, karı ve koca seçmenin sadece kendilerini değil, bütün bir aileyi ilgilendirdiğini, seçecekleri eşin aile çizgisini ne şekilde etkileyeceğini dikkatle düşünmektedirler. Bu bakımdan yapılacak seçim, diğer sınıflara nazaran daha sınırlı fakat daha kalıcı olmaya aday bulunmaktadır.³⁴ Avrupa ülkelerinde gösterilen hassasiyetin daha da sınırlayıcı olması, birtakım dinî yasakların da etkisiyle insanları çok daha seçici olmaya sevk etmektedir.

Sapkın davranışlar konusunda yapılmış olan araştırmalar, aşağı sınıf yeni yetmelerinin (teenager'lerin) daha yüksek sınıflara mensup yeni yetmeler gibi uyuşturucu ve içki kullandıklarını, dersleri asma gibi sapkın davranışlarda bulduklarını ortaya koymuştur. Genç insanlar olarak birtakım farklı davranışlara yöneldikleri, şiddet içeren saldırı olaylarına karıştıkları; daha önce de işaret ettiğimiz üzere, kendi yakınlarından çalmadıkları takdirde, insan, ev ve mağaza soydukları ve sokak suçlarını daha yüksek oranda işlemeye başladıkları; yetişkinlik durumunda sınıflar arasındaki farkların daha belirginleşmeye başladığı; aşağı sınıf yetişkinlerin soygun veya sokak suçlarına daha fazla karıştıkları, buna karşılık, yukarı gelir grubuna giren yetişkinlerin daha kazançlı beyaz yaka (memur) veya örgütlü denem suçlara bulaştıkları görülmüştür. Yukarı sınıflar, asgarî ve azamî fiyat ayarlama, vergi kaçırma, hileli reklâm ve tanıtımlar yapma gibi, aldıkları eğitime uygun düşecek şekilde, fırsat yakalamaya, vurgun yapmaya ve kolayca yakalanmamaya elverişli suçlar işlemeyi daha uygun bulmuşlardır.³⁵

Allison Davis, cinsel ilişkide bulunmanın, aşağı sınıf gençlerinde fazlasıyla doğrudan doğruya, engellenmeye çalışılmadan gerçekleşmiş olduğunu söylemektedir. Bu davranış türü orta sınıfta olduğu gibi doğuştan tabu veya kötü, bir şer davranış olarak kabul edilmemektedir. Aşağı sınıf kültürlerinde kendi kızları için bu davranışları yasaklayan; kızlarının evlenmeden

34 N. W. Aldrich, *Old Money: The Mythology of America's Upper Class*, New York: Vintage Books, 1989.

35 Anthony R. Harris and L. R. Meidlinger, "Criminal Behavior: Race and Class", Joseph F. Sheley'in derlediği *Criminology: A Contemporary Handbook* (Belmont, CA.: Wadsworth, 1995) adlı eserde.

önce çocuğa kalmalarını engellemeye çalışan anneler bulunmakla birlikte, kızın kendi ailesi, çoğunlukla buna aykırı bir örnek oluşturmaktadır. Gençler, erken bir yaşta, ailesi içerisindeki erkek ve kadınların evlilik dışı ilişkilerini öğrenmektedir. Babasının başka bir kadınla yaşamak için ortadan kaybolduğuna şahit olmuştur; veya diğer erkeklerin annesini, evli kızkardeşlerini ziyaret etmiş olduğunu görmüştür. Kardeşlerinden hiçbirisi gayrimeşru olmayabilir, fakat babasının ve annesinin bir diğerini er geç gayrimeşru bir çocuğa sahip olmakla suçlayabileceğine şahit olmuştur. Çocuğun oyun grubu daha 11, 12 yaşlarında iken, cesur bir şekilde cinsel ilişki tartışmaları yapmaya başlamış; böyle bir sosyo-kültürel zemin içerisinde yetişmekte olan çocuk da, cinsel ilişkiye erken yaşta başlamak suretiyle, onların arasında yerini almaya çalışmıştır. Bu bakımdan, tecavüzkârlıkta olduğu gibi, cinsel ilişki için de gençler, gaye tepkileri birbirine uymamakla birlikte, teşvik görme imkânına kavuşmuşlardır. Allison Davis, orta sınıf gençlerinin fizikî tecavüz ve cinsel ilişki konusunda cezalandırılmış olduklarını; aşağı sınıf gençlerin ise aynı davranışlar için hem sosyal, hem de organik olarak sık sık mükâfatlandırılmış olduklarını; yaşanan endişe ve suçluluk duygusunun, yahut bu davranışlara bağlanan engelleme derecelerinin, birer kişilik özelliği ve sosyo- kültürel zemin olarak, iki sınıf için tamamen farklı olduğunu; orta sınıf için bir ağırlığı bulunduğunu söylemektedir.

Burada psikanalizin, ilk çocukluk yıllarında uygulanan sosyalleşme tekniklerinin kişilik oluşması üzerinde yapmış olduğu etkilerin hayvanlar üzerinde yapılmış araştırmalarla birçoklarının doğrulanmış olduğunu tartışmaya açacak değiliz. Belirtmek istediğimiz husus şudur ki, pek çok kimsenin “bundan ne çıkar” diyebileceği bir tuvalet eğitimi konusunda bile, sosyal sınıfların uyguladıkları sosyalleşme süreçleri arasında farklar bulunmakta olduğudur. Bu, meme emme davranışlarının tatmin edilip edilmemesi ile bağlantılı olan parmak emme davranışında bile kendisini göstermektedir.

Parmak emme ile ilgili buluşların orta sınıf çocuğunun kültürel eğitiminde, organik ve heyecan dayanağı sağlayan kaynaklara sahip olma bakımından aşağı sınıf çocuklarına nazaran daha fazla bir mahrumiyet içerisinde bırakıldığı konusunda ileri sürülen teoriyi destekler mahiyette görülüyor. Orta sınıf beyaz çocuklarının aşağı sınıf çocuklara nazaran üç defa daha fazla parmaklarını emdikleri görülmüştür. Orta sınıf çocukları arasındaki parmak emmelerin çok yaygın bir şekilde bulunması, Freudcuların iddia ettikleri şekilde parmak emmenin açlık saikin ve emme zevkinin kuvvetli bir şekilde engellenmiş olduğu, bir tepki davranışı olarak ortaya çıktığı tarzındaki görüşlerini destekler mahiyette görünse de, Zenci orta sınıf çocukları, meme emme ve memeden kesilme bakımından çok daha fazla müsamaha gördükleri

hâlde, beyaz orta sınıf çocuklarından tuvalet alışkanlıkları bakımından çok daha serbest bir eğitime tâbi tutuldukları için, beyaz orta sınıfı için kaydedilen hemen hemen aynı vaka nispetinde parmaklarını emmişlerdir. Allison Davis, bunun içindir ki parmak emme (parmak tırnaklarını yeme, ısırma, burun çekme, vs.) gibi davranışların beslenme, emme engellemelerinden çok, çeşitli cinsten sınıfsal engellemelere karşı bir tepki olabileceğini düşünmektedir.³⁶

Nitekim, başlı başına bir engelleme olan fakirliğin insan sağlığına aykırı önemli bir stres kaynağı olduğu ve davranış bozukluklarına yol açtığı, sağlık konularında yapılan araştırmalarla çok açık bir şekilde gösterilmiştir. Aşağı sınıf insanların fakirlikten, iş güvensizliğinden, yaşadıkları çevrenin itibar kırıcı olmasından ve birey olarak toplum içerisinde küçük görülmüş olmaksızın, himayesiz olduklarını hissetmelerinden dolayı duydukları kırıncılığı, yaşadıkları stresi çocuklarına hissettirdikleri görünen ve bilinen bir gerçektir. Ayrıca, çocukların yaşadıkları kendilerine özgü stres olayları da onları, kendilerine dönük birtakım davranışlarda bulunmaya sevk etmiştir. Bu bakımdan, Allison Davis'in parmak emme konusunda yaptığı yorumlarının mastürbasyon konusunda da geçerli olabileceği görülmektedir. Ortalama orta sınıf ana-babası, ortalama aşağı sınıf ana-babasından, cinsiyet organlarıyla oynamayı engelleme konusunda çok daha dikkatli ve cezalandırıcı davranmıştır. Sıkı nezarete bulunmalarına rağmen, beyaz orta sınıf çocuklarının, beyaz aşağı sınıf çocuklarına nazaran üç misli daha fazla mastürbasyonda buldukları görülmüştür. Zenciler arasında ise aşağı sınıf çocuklarına nazaran orta sınıf çocuklarının iki defa daha fazla mastürbasyonda buldukları kaydedilmiştir. Bu vaziyet, meme emme engellemesinde olduğu gibi, çocukluktaki mastürbasyonun doğrudan doğruya cinsiyet saikinin engellenmesine karşı yapılan bir tepki olarak oluşmasından çok, çeşitli cinsten engellemelerin herhangi birisine, yahut hepsine birden yapılmış bir tepki olabileceğini akla getirmektedir. Görüldüğü üzere, orta sınıf çocuk bakımı teknikleri, bir kültürel özellik olarak, bu engellemeleri çok daha yaygın bir şekilde kullanmakta ve bir engellemeler bütünü olarak da söz konusu tepkiler daha yaygın bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

³⁶ Çocuk bakımı konusuyla ilgili olarak, Allison Davis'in bazen Robert J. Havighurst ile birlikte yayımladığı, büyük çoğunluğu *American Sociological Review* adlı dergide yayımlandıktan sonra, Clyde Kluckhohn ve Henry A. Murray'ın derlediği *Personality in Nature, Society and Culture* (New York: Alfred A. Knopf, 1950) adlı kitapta tekrar yayımlanmış olan "Social Class and Color Differences in Child-rearing" (ss. 252-264) ve "American Status Systems and the Socialization of the Child" (ss. 459-468) adlı yazılarıyla, Roger G. Barker ve arkadaşlarının derlediği *Child Behavior and Development* (New York: McGraw-Mill, 1943) adlı kitaba alınmış "Child Training and Social Class" (ss. 617-619) adlı yazısına ve Harvard Üniversitesi'nin, 1948 yılında yayımladığı *Social Class Influences upon Learning* adlı kitabına bakınız.

Alfred C. Kinsey ve arkadaşları göstermiştir ki, *aşağı sınıf* heyecan ifadesi, doğrudan doğruya olmaktadır. Cinsel saik heteroseksüel davranış olarak, çok daha erken yaşta ve çok daha sık olarak mecra bulmaktadır. Buna karşılık, *orta sınıflarda* doğrudan doğruya cinsel ifadeye karşı konulmuş olan yasak, oterotik faaliyetlere ve okşamalara yol açmaktadır. Fakir tabaka arasında mahrumiyet, çoğunlukla yiyecek ve maddî konforla ilgili bulunduğu, gündüz rüyaları bu objeler etrafında merkezleşme eğilimi gösterdiği hâlde, orta sınıf gencinin gündüz rüyaları daha yoğun bir cinsiyet unsuru ihtiva etmektedir. Kinsey ve arkadaşlarının 6300 Amerikan erkeği üzerinde yapmış olduğu araştırma, sosyo-ekonomik seviye ile cinsel davranış arasında manidar bir ilişkinin bulunduğunu açık şekilde ortaya koymuştur. Aşağı ekonomik seviyede bulunan sınıflar, yukarı sınıflara nazaran daha fazla evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel ilişkilerde bulunmuşlardır. Buna karşılık, yüksek sosyo-ekonomik sınıflara mensup insanlarda mastürbasyon oranının daha yüksek olduğu ve bu sınıf erkeklerin daha çok sayıda tenbihe karşı erotik tepkide buldukları görülmüştür.³⁷

Yukarı seviyede bulunan sınıflar, daha iyi yaşama sansına sahip oldukları içindir ki, aşağı sınıf halka nazaran daha iyi beslenmekte, daha sağlıklı ortamlarda yaşamaktadırlar. Pis işlerle meşgul olmadıkları gibi, hastalandıkları zaman da daha üstün bir tıbbî bakım görmektedirler. Buna karşılık, aşağı sınıf halk arasında ilk yıllarda meydana gelen çocuk ölüm oranlarının, yetişkin ve yaşlı insan ölüm oranlarının daha yüksek bir seviyede bulunduğu gözlemlenmektedir. Yukarı sınıflara nazaran, frengi, verem, mide ülserleri, şeker, hattâ grip gibi hastalıklardan ölenlerin oranları daha yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Daha çok veya daha yoğun cinsten bir stres yaşadıkları içindir ki, bazı ruhî hastalıklar aşağı sınıfta daha büyük bir oranda bulunmaktadır.³⁸ Yaşama şansları bakımından meydana gelen bu farklılık, aynı zamanda onların *hayat tarzlarında*, başkalarına karşı takındıkları tavırlarda, değerlerde; kendi seviyeleri açısından benimsedikleri, kabullendikleri sosyal değerlerde ifadesini bulmaktadır. Takınılan bu tavırlar, benimsenen bu değerlerdir ki, sınıfların kendi içlerinde ve dışarıya karşı geliştirdikleri davranışlarda sınıf bilincinin bir ifadesini oluşturulmuştur. Yüksek sınıfların

37 A. C. Kinsey, at al., *Sexual Behavior in the Human Male*, Philadelphia: W. B. Sanders, 1948. Bu kitabın 10'uncu bölümüne bakınız.

38 Dennis Gilbert, and J. A. Kahl, *American Class Structure*, 4th ed. , Belmont, CA.: Wadsworth, 1993; David, B. Grusky, *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*, 2nd ed., Boulder, CO.: Westview, 2001; M. Bartley, *Health Inequality: An Introduction to Theories, Concepts and Methods*, Cambridge: Polity Press, 2004.

benimsedikleri değerler, ekonomik alanda daha muhafazakâr, sosyal işler alanında ise daha liberal hareket etmelerini bile şekillendirmektedir.

Görölmüştür ki, yukarı ve orta sınıflar, ev-dışı toplum faaliyetlerine daha fazla katıldıkları hâlde, işçi sınıfının sosyal hayatı, aileler ve akrabalar arası ilişkilerle sınırlı kalmaktadır. Aşağı sınıflar, iş hayatından arkadaşlarla nadiren eğlenmekte ve onlara nadiren ziyarette bulunmaktadırlar. Evlerine daha az misafir davet etmektedirler. Komşularıyla ilişki kurmaktan çok, ekseriya ana-babalarını, kardeşlerini ve diğer akrabalarını ziyarete gitmektedirler. Gilbert ve Joseph Kahl'un işaret ettiği üzere, bir mânâda, dış dünyanın korkutucu ve tahrip edici etkisinden kurtulabilmek için bu şekilde hareket etmektedirler. Ayrı ayrı sosyal sınıflara mensup olanlar, ayrı mağazalardan alış-veriş yapma; ayrı dergileri, gazeteleri, kitapları okuma eğilimindedirler; ayrı televizyon programları izlemektedirler. Bu da onların, mevcut ön yargılarını pekiştirmeye, daha içe kapanık bir hayat sürmelerine sebep olmaktadır. Bazı araştırmaların sonuçlarına göre, böyle bir sosyo-kültürel hayat, düşük gelirlielerde, daha önce de işaret ettiğimiz üzere, aile içi şiddet kullanımının daha çok görülmesine yol açmaktadır. Nitekim, aşağı sınıf aile bireyleri, şahsî güçlerini gösterme bakımından, evlerinin dışında daha az kaynağa veya fırsata sahiptirler. Straus, Gelles ve Steinmetz'in yapmış olduğu bir araştırma, aile içi şiddet olaylarının, sosyalleşme yoluyla genç nesillerde geçtiğini, ana-baba kavgalarına şahit olarak yetişmiş olan çocukların, bu davranış şeklini, kendilerinin kurdukları ailelere de büyük oranda taşımış olduklarını ortaya koymuştur.³⁹ Böylece Allison Davis ve Hollingshead'in araştırmalarıyla ortaya konmuş olan sosyalleşme süreçlerinin sonuçları görünür olmuştur.

1941-1942 yıllarında Elmtown denen 10 000 nüfuslu bir Ortabatı kasabasında August B. Hollingshead tarafından yapılmış olan bir araştırma, Allison Davis'in bize sunduğu verileri destekler mahiyette bulunmuştur. Daha sonra psikiyatrist Fredrick C. Redlich ile birlikte sosyal sınıf ve ruh sağlığı ilişkisi konusunda yapmış olduğu araştırma ile tanınmış olan Hollingshead, Elmtown araştırmasında, sınıf bağlantılarını göz önünde bulundurarak 735 kız ve erkek delikanlının davranışlarını ayrıntılı bir incelemeye tâbi tutmuştur. Bu araştırmanın sonucunda da, yukarı ve orta sınıf ailelerinin çocuklarına iyi bir hâl ve hareket tarzına sahip olmayı, tecavüzkâr olmamayı, çok çalışmayı, pazar okullarına gitmeyi ve aşağı sınıf çocukları ile arkadaş-

39 M. A. Straus, R. J. Gelles, and S. K. Steinmetz, *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Garden City, New York: Doubleday, 1980; M. A. Straus, *Physical Violence in American Families*, New Brunswick, NJ.: Transaction, 1995.

lık etmekten kaçınmayı öğrettiklerini görmüştür. Buna karşılık Hollingshead, aşağı sınıf çocuklarının daha yukarı sınıf çocuklarından nefret etmeyi öğrendiklerine, pek az aile gözetimine tâbi oldukları hâlde, yeme, giyinme ve barınma konusunda ailelerine bağımlı olmalarından dolayı hayıflandıklarına; gençlik dönemlerinde tamamen bağımsız hareket edebilen bu çocukların bağlı buldukları kliklerde ve diğer gruplarda bulunan aşağı sınıf gençlerinin büyük etkisinde kaldıklarına şahit olmuştur. Hollingshead, şu kanata varmıştır ki, sosyal sınıf değerleri ve davranış kalıpları, aile ve mahalle tâli-kültürleri aracılığı ile etkide bulunarak, sadece çocuğun fiillerinin yer alacağı sahneyi değil, ona hareket etme tarzları ile fiillerini belirleme tarzlarını da vermektedir. Ayrıca bazı hareketlerinin cezalandırılacağını, bazılarını mükâfatlandırılacağını görmesini sağlamaktadır. Sağladığı sosyal rolleri nasıl oynayacağını; aile içerisinde, okulda ve sokakta, bir çocuk olarak, farklı pozisyonlarda farklı roller oynaması gerektiğini ve bu rolleri birbiriyle uyumlu bir hâlde getirmesini de öğretmektedir. Bu yolla da sosyal kurumlara, müesseselere katılırken belli şekilde hareket etmeyi, kendisini gurubunun değerli bir üyesi olarak veya istenmeyen bir insan olarak görmeyi öğrenecek; farkında olmadan (gayrişuuri bir şekilde) edindiği tecrübelerin oluşturacağı yeni sınıfların yaratacısı olarak, bir kişilik geliştirmeye başlayacaktır.⁴⁰

Hollingshead, söz konusu ettiğimiz araştırması sırasında görmüştür ki, başarı ve ümit seviyeleri de, ailelerin etkisiyle, ana-baba örnekleri ile, uygulanan sosyalleşme idealleri ile şekil almaktadır. Yukarı ve yukarı orta sınıf çocukları genelde iş adamı ve profesyonel kimseler olmak istemektedirler. Buna karşılık aşağı sınıf çocuklarının % 41'i, ileride ne olmak istediklerini bilmediklerini veya kâtip, sekreter, zanaatkâr, bazen romantik bir duyguyu içerecek şekilde, yabanî hayvan eğiticisi, bisiklet yarışçısı, karnavallarda hokkabaz olmak gibi işler yapmayı arzuladıklarını söylemişlerdir. Bu, aynı zamanda, hangi sınıftan olursa olsun, çocukların iş ümitlerinin hayatlarında yakalayabilecekleri fırsatlara bağlı olduğunu göstermektedir.⁴¹

Sosyal sınıfların kişilik özellikleri üzerinde; özellikle sosyal sınıf değerlerinin kişilik üzerinde yapmış olduğu etkiler, Davis ve Hollingshead'in

40 August B. Hollingshead, *Elmtown's Youth: The Impact of Social Classes on Adolescents*, New York: John Wiley, 1949, ss. 443-445. Hollingshead, kitabının "Özet ve Sonuçlar" bölümünde, çocuğun, böylece 1) kendisi, 2) toplumun sosyal yapısı, 3) edineceği uygun status ve roller ile bu yapı içerisindeki yeri 4) tasvip edilen ve edilmeyen davranış şekilleri ve 5) kanunları ve ahlâk kurallarını, normları (mores) ihlâl ettiği zaman ne yapacağı, neyi arzu edeceği hakkında fikir edinme imkânlarına kavuşmuş olduğunu söylemektedir.

41 A. B. Hollingshead, *age*, 1949, ss. 282-287.

yanında, H. G. Gough, Richard Centers, M. C. Kohn,⁴² A. Inkeles,⁴³ J.R.H. Tudge⁴⁴ ve arkadaşları ile C. D. Ryff⁴⁵ tarafından da inceleme konusu yapılmıştır.

H. G. Gough, ailenin kültür, ekonomi, eğitim ve yaş durumlarını belirlemek üzere öğrencilerin kendileri tarafından doldurulan ve Sims Score Card soru cetveli (questionnaire) ile Minnesota Multiphasic Personality Inventory adlı ünlü bir kişilik testini birlikte kullanmak suretiyle, bir Ortabatı şehrinde yaşamakta olan 223 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmalar sırasında, yüksek ekonomik seviye içerisinde yaşamakta olan öğrencilerin kuvvetli bir edebî ve estetik eğilime, daha güçlü bir sosyal dengeye ve güvenlik duygusuna sahip olduklarını belirlemiştir. Bu çocuklar, kendilerine ve başkalarına daha fazla güven duyduklarını, daha az korku ve endişe yaşadıklarını ifade etmişlerdir; aşağı sosyo-ekonomik sınıfa mensup çocuklara nazaran, ahlâkî, dinî ve cinsel konularda daha özgür ve cesur davranmışlardır; daha olumlu, dogmatik eğilimler göstermişler veya fikirlerinin doğru olduğuna inanmışlardır. Bu araştırmalar, ayrıca şu hususu ortaya koymuştur ki, yüksek sosyo-ekonomik statusa mensup olan öğrenciler, çok daha fazla tatmin edici sosyal uyum mekanizmaları geliştirmişler, çok daha az güvensizlik davranışı ve çok daha az sosyal içebakış tepkisi göstermişlerdir. Yapılan araştırmalar bir kişilik özelliği olarak, aşağı sınıf bireylerinin ise daha çok geleneksel (konvansiyonel) olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁶

Richard Centers, sosyo-ekonomik problemler ve sınıf ayrılaşması konusunda 1100 kişi üzerinde yapmış olduğu araştırmada, mülâkata tâbi tuttuğu kimselerin muhafazakâr (konservatif) ve radikal yönelimlerini tespit etmiştir. Aşırı derecede muhafazakâr, muhafazakâr, orta seviyede muhafazakâr, radikal ve aşırı derecede radikal sınıflamasına tâbi tuttuğu cevapların çok açık bir şekilde, bireylerin sosyo-ekonomik durumlarıyla veya mensup oldukları sınıf statularıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu

42 M. L. Kohn, "Social Class and Parental Values", *American Journal of Sociology*, 1959, 64, ss. 337-351; "Social Structure and Personality: A Quintessentially Sociological Approach to Social Psychology", *Social Forces*, 1989, 68, ss. 26-33.

43 A. Inkeles, "Industrial Man: The Relation of Status to Experience, Perception and Value", *American Journal of Sociology*, 1960, 66, ss. 1-31.

44 J. R. H. Tudge, at al., "Parents' Child Rearing Values and Beliefs in the United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class", *Infant and Child Development*, 2000, 9, ss. 105-121.

45 C. D. Ryff, "The Place of Personality and Social Structure Research in Social Psychology", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1987, 53, ss. 1192-1202.

46 H. G. Gough, "New Dimension of Status I. Development of a Personality Scale", *American Sociological Review*, 1948, 13, ss. 401-409; "A New Dimension of Status II. Relationship of St. Scale to Other Variables", *American Sociological Review*, 1948, 13, ss. 534-537.

araştırma sırasında, orta sınıflara nazaran, kendisini işçi sınıfına veya aşağı bir sınıfa mensup kabul eden bireylerin çok daha radikal olarak hareket ettikleri görülmüştür.⁴⁷ Gesell ve Lord, eğitim şekillerinden de çıkarılabileceği üzere, çok daha müsamahakâr bir bakıma gördükleri için aşağı sınıf çocuklarının, maruz bırakıldıkları sosyal baskıdan dolayı bir endişe-korku geliştirmiş olan orta sınıf çocuklarından daha rahat ve gevşek hareket etmiş olduklarını söylemektedirler.⁴⁸ Aynı şekilde, Green göstermiştir ki, orta sınıf çocuklarında görülen nevrozluk, esasta statusa verilen önemin bir sonucudur.⁴⁹ Bu ve benzeri araştırmaların bulguları, daha sonra, A. B. Hollingshead ile F. C. Redlich'in⁵⁰, Leo Srole ve arkadaşlarının,⁵¹ sosyal sınıf ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde inceleme konusu yaptıkları araştırmalarla ve diğer bazı araştırmalarla da desteklenmiştir.⁵²

Yapılmış olan araştırmalar şu hususu ortaya koymuştur ki, fakir tabakalar arasında görülen nevrozluk dışı önemli ruhî bozukluklar, çocuk yetiştirme-sinin müsamahakâr karakterine rağmen, ekonomik güvensizlik, bilgisizlik ve sevgi güvensizliği sebebi ile meydana gelmektedir. Bu sebeple de aşağı sınıflar, diğer sınıflara nazaran daha fazla olumsuz tepkiler gösteren insanlardan oluşmaktadır. Bu insanlar daha fazla sosyal problem yaşamaktadırlar; başta iş hayatları olmak üzere, bütünüyle hayat tarzları farklı olmakta, bu da onların geleceğe bakış açılarını etkilemekte; ümit seviyelerinde önemli düşüşe sebep olmaktadır. Beklenen bir davranış olarak da, ana-babaların çocuk bakım tarzları bu durumdan etkilenmektedir. Ovens ve arkadaşlarının aşağı sınıf mensupları arasında yapmış olduğu bir araştırmada, anne sorumluluğu ile olumsuz tepkiler gösteren veya "güç" denen bebeklerin davranışları arasında bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.⁵³ Van den Boom tarafından yapılmış olan araştırmalar sırasında da, aşırı hassasiyeti bulunmayan bebeklerin anneleri ile karşılaştırıldığında, düşük ekonomik seviyede yaşayan annelerin, yeni doğmuş çocuklarının dert ve sıkıntılarına karşı nis-

47 R. Centers, *The Psychology of Social of Classes*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1949.

48 A. Gesell and E. E. Lord, "Psychological Comparison of Nursery School Childran from Homes of Low and High Economic Status", *Journal of Genetic Psychology*, 1927, 34, ss. 339-354.

49 A. Green, "The Middle Class Male Child and Neurosis", *American Sociological Review*, 1946, 11, ss. 31-41.

50 A. B. Hollingshead and F. C. Redlich, *Social Class and Mental Illnes*, New York: J. Wiley, 1958.

51 L. Srole, at al., *Mental Health in the Metropolis: The Midtown Manhattan Study*, rev. and enlarged ed., New York: Harper and Row, 1975.

52 N. E. Adler, at al., "Socioeconomic Status and Health: The Challenge of the Gradient", *American Psychologist*, 1994, 49, ss. 15-24; T. Wohlferth, "Socioeconomic Inequality and Psychopathology: Are Socioeconomic Status and Social Class Interchangeable?", *Social Science and Medicine*, 1997, 45, ss. 399-410.

53 E. B. Ovens, et al., "Relations Between Infant Irritability and Maternal Responsiveness in Low-income Families", *Infant Behavior and Development*, 1998, 21, ss. 761-778.

peten tepkisiz kaldıkları; çocuklarına karşı güvenilmez bir bağlılıkları bulunduğu, bu sebeple de çocukların tepkili veya huysuz oldukları görülmüştür.⁵⁴

Sosyal sınıf yapılanmasının önemli bir ayağını oluşturmakta olan meşguliyet alanının veya mesleğin kişilik üzerinde yapmış olduğu etki, sosyal bilimlerde önemli bir araştırma konusu olarak, Durkheim'den bu yana güncelliğini korumuş bulunmaktadır. Émile Durkheim'in sosyal iş bölümü, Herbert Spencer'in askerî zihniyet ve Max Weber'in bürokrasi üzerine yapmış olduğu çalışmalar, meşguliyetlerin, mesleklerin kişilik üzerinde bıraktıkları etkilerin önemine vurgu yapmıştır. Thorstein Veblen, belki de, bu kurucu sosyologlardan daha belirgin bir şekilde, işin, temel meşguliyetin, özellikle de işi ele alış tarzının bir kimsenin düşüncelerini, başkaları ile olan ilişkilerini, kültürlerini ve kullandığı kontrol mekanizmalarını etkilemiş olduğunu en açık şekilde ifade etmiş bir kişidir. W. Waller, *The Sociology of Teaching*⁵⁵ adlı kitabına yazdığı "What Teaching Does to Teacher" adlı bölümde, okul sosyal yapısının, öğretmen-öğrenci, meslekdaş, yönetici ve bütünüyle yerel toplum (cemaat/community) ile olan ilişkisi üzerine yapmış olduğu etkiyi dile getirmeye çalışmıştır. Sosyal olarak müeyyidelenmiş davranış kalıpları üzerinde durarak rollerin, değerlerin ve uygulamaların nasıl şekillenmiş olduğunu incelemeye çalışmıştır. Fred Cottrell'in⁵⁶ demiryolu çalışanları üzerinde yapmış olduğu bir araştırma, meşguliyet ile bazı teknolojik ve ekonomik hususların kişilik üzerindeki etkilerini gün ışığına çıkarmaya; demiryolu müessesesinin, bu müessesede çalışanların karakterlerini, kişiliklerini ne şekilde etkilediğini, kişi-mahal arasındaki bağın hareketlilik dolayısıyla sürekli bir şekilde kopmasının bu kimseler üzerinde nasıl bir etki bırakmış olduğunu incelemeye çalışmıştır.

E.C. Hughes'in "Personality Types and Division of Labor" ve daha sonra "Institutional Office and the Person" adı ile yazdığı yazılar,⁵⁷ dikkatleri bu konuya çekmeye devam etmiş; bu yazıları, Robert K. Merton'un "Bureaucratic Structure and Personality" adlı yazısı⁵⁸ takip etmiştir. Pitirim Sorokin⁵⁹ top-

54 D. C. Van den Boom, "Neonatal Irritability and the Development of Attachment", G. A. Kohnstamm ve arkadaşlarının derlediği *Temperament in Childhood* (Chichester, UK.: John Wiley, 1989, ss. 299-318) adlı eserde; "An Experimental Manipulation of Sensitive Responsiveness Among Lower-class Mothers with Irritable Infants", *Child Development*, 1994, 65, ss. 1457-1477.

55 W. Waller, *The Sociology of Teaching*, New York: John Wiley, 1932.

56 W. F. Cottrell, *The Railroaders*, Stanford: Stanford University Press, 1940.

57 E.C. Hughes, "Personality and the Division of Labor", *American Journal of Sociology*, 1928, 33, ss. 754-768; "Institutional Office and the Person", *American Journal of Sociology*, 1937, 43, ss. 404-414.

58 R. K. Merton, "Bureaucratic Structure and Personality", *Social Forces*, 1940, 18, ss. 560-568.

59 P. Sorokin, *Society, Culture and Personality: Their Structure and Dynamics*, New York: Harper and Brothers, 1947.

lumu, kişiliği ve kütlürü bir bütün olarak ele aldığı çalışmasında, çeşitli egoların temelinde iş veya meşguliyetin çok önemli bir rolü bulunduğunu söyleyerek, onu bu bütünün önemli parçası hâline getirmiştir. Ben hastanelerde çalışan hemşirelerin, sosyal rolleri icabı, çok dakik hareket etmek zorunda kalmaları sebebiyle, bu davranışlarını hastane dışında da devam ettiklerine şahit olmuşumdur. Kohn'un bu bağlamda yaptığı çalışmalar da, bu gelenek doğrultusunda, fakat sosyal sınıf statusu ve benimsenen meslekî değerler açısından yapılmış olan çalışmalardır. Bu yönde bugüne kadar yapılmış olan araştırmalarda M. L. Kohn'un⁶⁰ dikkat çektiği yaklaşım tarzı, önemli bir gelişme kaynağı olmuştur. Her ne kadar, L. Hoffman,⁶¹ E. G. Meneghan ve T. L. Parcels'in⁶² iş zamanı programlamasının ve yaşanan endişe seviyesinin çocukların kişilik gelişmesi üzerinde birtakım etkileri bulunduğunu ortaya koyan araştırmaları bulunsa da, bütünüyle işin veya ana-baba meşguliyetinin, özellikle baba mesleğinin çocuk gelişmesi üzerindeki etkisi, en yoğun bir şekilde Kohn tarafından inceleme konusu yapılmış; sosyal sınıf yapılanması içerisinde, bizzat işin ve benimsenen ana-baba değerlerinin ve oluşan kişilik yapısının çocuk bakımı kalıpları üzerine yaptığı etkiler konusunda çeşitli araştırmaların yapılmasına sebep olmuştur.

Kohn'un⁶³ ve Kohn ile Carmi Schooler'in⁶⁴ yapmış olduğu araştırmalar, iş şartlarının işçilerin sosyal değerlerine ve kişiliklerine şekil vermiş olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Yüksek itibar sağlayan, bağımsızlık isteyen karmaşık yapıları görevler, kendi kendini yönetme mahareti ve zihnî esneklik

60 M. L. Kohn, "Social Class and the Exercise of Parental Authority", *American Sociological Review*, 1959, 24, ss. 352-366; "Social Class and Parental Values", *American Journal of Sociology*, 1959, 64, ss. 337-351; *Class and Conformity: A Study of Values*, Homewood, Ill.: Dorsey Press, 1969.

61 L. W. Hoffman, "Work, Family, and the Socialization of the Child", R Parke ve arkadaşlarının derlediği *Review of Child Development Research*, Vol. 7 (Chicago: University of Chicago Press, 1984, ss. 223-282) adlı eserde; "Work, Family, and the Child", M. S. Pallak ve R. O. Perloff'un derlediği *Psychology and Work* (Washington, DC.: American Psychological Association, 1986, ss. 169-220) adlı eserde.

62 E. G. Meneghan and T. L. Parcels, "Social Sources of Change in Children's Home Environments: The Effects of Parental Occupational Experiences and Family Conditions", *Journal of Marriage and the Family*, 1991, 57, ss. 69-94.

63 M. L. Kohn, "Social Class and Exercise of Parental Authority", *American Sociological Review*, 1959, 24, ss.352-366; *Class and Conformity: A Study in Values*, Homewood, Ill.: Dorsey Press, 1969.

64 M. L. Kohn and C. Schooler, "Occupational Experience and Psychological Functioning: An Assessment of Reciprocal Effects", *American Psychological Review*, 1973, 38, ss.97-118; "Job Conditions and Personality: A Longitudinal Assessment of Their Reciprocal Effects", *American Journal of Sociology*, 1982, 87, ss. 1257-1285.

Ayrıca, C. Schooler'in, "Culture and Social Structure: The Relevance of Social Structure to Cultural Psychology", Shinobu Kitayama ile Dov Cohen'in derlediği, *Handbook of Cultural Psychology* (New York: Guilford Press, 2007, ss. 370-388) adlı kitapta yer almış olan yazısına bakınız.

isteyen görevlerdir; buna karşılık, az karmaşık olan işler ise, uyum özelliği isteyen görevlerdir. Bu araştırmacılara göre, iş hayatı sırasında kazanılmış olan değerler ve maharetler, bir genelleştirme işlemiyle hayatın diğer alanlarına da yaygınlaştırılmakta, bir hayat görüşü, bir talî-kültür oluşturarak, bir sosyalleşme tekniğine dönüştürülerek daha sonraki nesilleri etkilemektedir. Menaghan ile Parcel'in⁶⁵ ve Parcel ile Menaghan'ın⁶⁶ yapmış olduğu araştırmalar da bu etkilenmenin kognitif cephesine ışık tutmaya çalışmıştır. Onlara göre iş veya meşguliyet alanı, işçilerin kognitif maharetlerine şekil vermektedir. Özellikle aşağı seviyede itibar sağlayan, az bağımsızlık isteyen, rutin bir şekilde yapılan işler, ana-babanın kognitif maharetini aşındırmaktadır. Buna karşılık yüksek prestijli işler ise, inisiyatifi, düşünmeyi ve karar alma mekanizmalarını güçlendirmektedir. Bu etkilenme de sosyal sınıflar açısından dönüp çocuk geliştirme tavırlarına etkide bulunmaktadır.

Kohn'a göre, orta sınıf ve aşağı sınıf arasında görülen farklılıkta, meşguliyet türünün önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. Orta sınıf meşguliyetleri, fikirleri, sembolleri ve şahıslar arası ilişkileri ele almayı, düzenlemeyi, ayrıca iş hayatı dolayısıyla esnek olmayı, düşünce ve karar sahibi olarak hareket etmeyi gerektirdiği hâlde, aşağı sınıf meşguliyetleri, maddî objeleri ele almayı, işlemeyi içermektedir. Aşağı sınıf meşguliyetleri, daha az karmaşık olan, ayrıca nezaret altında yapılagelen meşguliyetler olmuştur. Bütün bu durumlar, çocuk bakımı davranışlarını etkilemiştir. Bu bağlamda olarak, orta sınıf ana-babaları, onurlu olma, kendilerini kontrol etme konularını da içerisine alan birtakım standartlar üzerinde daha ağırlıklı bir şekilde durmayı; buna karşılık, işçi sınıfı ana-babaları, bir eğitim stratejisi olarak, saygılı olma, itaatkâr olma ve temiz olma konuları üzerinde durmayı benimsemişlerdir. Orta sınıf ana-babaları, yaşadıkları hayata uygun düşecek şekilde, çocukların kendi kendilerini yönetmelerine, bağımsız bir şekilde hareket etmelerine daha fazla değer verdikleri hâlde, aşağı sınıf ana-babaları itaat ve uyum sağlamaya daha fazla değer verir olmuşlardır.

Gördüğümüz üzere, Kohn'un sunduğu veriler, daha önce yapılmış olan araştırmalarla da desteklenmiş olan, uygulanan pratiklerde de ifadesini bulan, davranış kalıplarındır. *Aşağı sınıf* ana-babası daha çok bedenî cezalandırma tekniği uygulamış, akla daha az hitap etmiş ve çocukların davranışlarını sonuçları bakımından değerlendirmiş olduğu hâlde, *orta-sınıf* ana-babaları psikolojik disiplin teknikleri kullanmayı tercih etmişlerdir ve yanlış davran-

65 E. G. Menaghan and T. L. Parcel, "Social Sources of Change in Children's Home Environments: The Effects of Parental Occupational Experiences and Family Conditions", *Journal of Marriage and the Family*, 1991, 57, ss. 69-94.

66 T. L. Parcel and E. G. Menaghan, *Parent's Jobs and Children's Lives*, New York: deGruyer, 1994.

nışı, davranışın amacı açısından bir değerlendirmeye tâbi tutmuşlardır; çocuğun saik ve duygularını hesaba katma eğilimi göstermişlerdir. Aşağı sınıf ana-babalar çocuğun aksiyonlarında ne derece ciddi olduğunu göz önünde bulundurup uygun bir tepkide buldukları hâlde, orta sınıf ana-babaları, çocuklarına daha az otoriter davranmışlardır. Gördüğümüz üzere, yapılan pek çok araştırma Kohn'un bu görüşünü destekler mahiyette bulunmuş, aşağı sınıf ana-babalarının daha çok güç kullanmayı tercih ettiklerini, akla daha az hitap etmiş olduklarını ortaya koymuştur. Bu ve benzeri araştırmalar, değer yönelmesi içeren meslekî sosyalleşme araç ve amaçlarının ve sınıf yapılanmasında veya sosyal sınıfların oluşmasında yapıcı unsur olarak kabul ettiğimiz bazı faktörlerin, insan kişiliğini nasıl etkilediğini açık bir şekilde göstermektedir.

Yapılmış olan araştırmalar, özellikle kadının, eğitilmiş annenin çocuk yetiştirmedeki rolünün önemini artan oranda vurgulamış; sosyal sınıf yapısının unsurlarından olarak, gelirin, iş veya meşguliyetin, ana-babanın kognitif kabiliyetlerinin, heyecan sağlığı ve aile yapısı gibi faktörlerin kontrol altında tutulduğu hâllerde bile, özellikle annenin eğitim durumunun, çocuğun gelişmesine büyük bir etkide bulunmuş olduğunu göstermiştir. Kadının eğitilmiş olması, her konuda, özellikle de çocuğun davranışlarını gözleme konusunda hassas davranılmasını sağlamıştır. Bornstein ve Tamis-Le Monda'nın yapmış olduğu bir araştırma, çocuğun davranışlarına karşı annenin göstermiş olduğu hassasiyetin, çocuklarda algılamaya yönelik bir fark yarattığını ortaya koymuş;⁶⁷ başka araştırmalar da, çocuğun bakımını üstlenmiş olan kişilerin hassasiyetinin merkezî bir katkısı bulunduğunu, çocuğun dikkatinin ve kognitif maharetlerinin artmasına, dilinin gelişmesine, olumlu heyecan ifadesinin artmasına sebep olduğunu bulgulamıştır. Çocuğun davranışlarına sosyal tepkide bulunan anneler, onların daha çabuk dil öğrenmelerini sağlamış;⁶⁸ Rodriguez ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir araştırma ise, annenin tepkisizliğinin çocukta daha sonra birtakım problemler yarattığını, yüksek seviyeli stres durumlarında, çocuğun kendi hareketlerini düzenleme, kendi kendini kontrol etme davranışlarına zarar vermiş olduğunu ortaya koymuştur.⁶⁹

67 M. H. Bornstein and C. Tamis-LeMonda, "Maternal Responsiveness and Infant Mental Abilities: Specific Predictive Relation", *Infant Behavior and Development*, 1997, 20, ss. 283-296.

68 C. Tamis-Le Monda and M. H. Bornstein, "Maternal Responsiveness and Early Language Acquisition", R. V. Kail ve H. W. Reese'nin derlediği *Advances in Child Development and Behavior* (San Diego, CA.: Academic Press, 2002, ss. 89-127) adlı eserde.

69 M. L. Rodrigues, et al. , "A Contextual Approach to the Development of Self-regulatory Competencies: The Role of Maternal Unresponsivity and Toddler's Negative Affect in Stressful Situation", *Social Development*, 2005, 14, ss. 136-157.

Lloyd Warner, Robert Havighurst ve Martin Loeb'in *Who Shall be Educated?* adıyla hazırlamış oldukları ve Amerikan kamu eğitim sistemini, bütün çocuklar için eşit fırsatlar sunmak açısından gözden geçirmekte oldukları kitap, Yankee City serisi ve benzeri araştırmalara dayanılarak, sosyo-ekonomik veya sosyal sınıf yapılanması içerisinde yaşamakta olan insanların nasıl bir sosyalleşme işlevine tâbi tutulmakta veya eğitilmekte olduklarını, sınıflarının veya *bir yukarı sınıfının insanı olmaya* yönlendirildikleri zaman ne şekilde hareket etmek zorunda kaldıklarını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Araştırmacılar, orta sınıfa mensup oğlan çocuklarının hangi yollarla Amerikalı olmayı öğrendiklerini; aşağı sınıf oğlan çocuklarının, Zenci kızların toplum içerisinde nerede durmaları gerektiğini ve yukarı sınıf çocuklarının ise hangi yollarla diğer sınıf üyelerinden farklı olduklarını öğrenmek zorunda kaldıklarını somut örneklerle gözler önüne sermektedir. Bu kitap, insanlar eşit doğmuş olmakla birlikte, bu eşitliğin sınıfsal bir yapı içerisinde geçerli olmadığını göstermeye çalışmaktadırlar.

Açııkça görülmektedir ki, bir bireyin *sosyal hareketlilik* yoluyla yukarı bir sınıfa çıkabilmesi veya sınıfının seviyesini düşürmesi, sadece servet, gelir, iş veya meslek durumlarına bağlı olmamaktadır. Bu unsurlar, önemli prestij sembolleri olsalar da, sınıf sisteminde bir bireyin pozisyonunu tayin etmeye veya garantilemeye yetmemektedir. Nitekim, bir kimse önemli bir fabrikanın başında bulunabildiği, büyük bir gelire ve banka hesabına sahip olabildiği hâlde, içinde yaşadığı cemaatin (yerel toplumun) yukarı sınıfına mensup olmayabilir. Bu bağlamda olmak üzere, varlıklı bir ailenin ilk nesli, yüksek sınıftan bir kimse değildir. Bir bireyin ve ailesinin diğer birtakım prestij sembollerine, yüksek sınıf üyelerinin sahip olduğu veya kısmen sahip olduğu özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Bu sembollerin bir kısmının hâl ve hareket tarzları, görgü kuralları, özellikle İngiltere için geçerli bir husus olarak konuşma alışkanlıkları gibi hususları içerisine alacak şekilde birtakım vaziyet alışlarda veya tavır takınmalarda (attitude) ve diğer yönelim tarzlarında kendisini göstermesi, hattâ diğer zorunlu sembollerin de bunlara eklenmesi gerekmektedir.

Evler, döşeme takımları gibi yüksek bir sınıftan olmayı pekiştiren birtakım sembollerin bu bütün içerisinde yer alması gerekmektedir. Bu gibi sınıf sembolleri, seviyesini yükseltecek olan bireyin parasını, yüksek bir statusun icabı olarak görülen hayat tarzına dönüştürmesinin gerektiğini ifade etmektedir. Hattâ bu kadarı bile yeterli değildir. Yukarı bir seviyede olmak bir klike katılmayı, aile ilişkileri açısından bir birliğin, derneğin üyesi olmayı da gerektirmektedir. Bir erkekten ziyade kadınları ilgilendiren bir husus olarak, erkeğin yaptığı protokol hataları hoş görüldüğü hâlde, kadınlardan

daha dikkatli davranmaları beklenmektedir. Ayrıca takdir edilen cinsten bir yeteneğe ve hünere sahip olmak da, bir kimsenin yükselmesi ve daha yüksek seviyelere ulaşması için gerekli olan diğer zorunlu sembolleri elde etmesini mümkün kılmaktadır. Müzikle uğraşmak, şarkı söylemek, resim yapmak, aktörlük etmek, yazıp çizmek ve atletik maharetler göstermek, prestij kazandıran ve bireyin pozisyonunu etkileyen unsurlardır. Bu bakımdan servet sahibi olmak, üretim araçlarına sahip olmak, yükselmek için gerekli fakat yeterli bir faktör değildir.⁷⁰

Bizim ülkemizde de, pek çok görgüsüz zengin, vurguncu ve benzeri kişi, para sahibi olmalarına rağmen yüksek bir sınıfın mensubu değillerdir. Hareketlere yansıyan görgüsüzlük, sergilenen yaşama tarzı, servet sahibi olunmasına rağmen, bireyin statusunu engelleyen unsurlar olmaktadır. Aynı şekilde, bir üniversitede profesör, parlamento dönemlerinin birinde bir üye olmak bile, bu kişiyi, uygun davranış kalıplarını kişiliğinin bir parçası hâline getirmedikçe, o prestijli pozisyonun adamı yapmaya yetmemektedir; giyim-kuşamından, yeme ve konuşma tarzından başlayarak kognitif özelliklerine varıncaya kadar her şey onun statusunu değerlendirmede birer ipucu hizmeti görmektedir. Bu bakımdan, bireyin, *sosyalleşme* denen kapsamlı süreçle, bir nesilden diğer bir nesile kültürün intikalini sağlamak anlamında Melville Herskovits'in *enculturation* (kültürleşme)⁷¹ dediği veya değişik bir kültürle temas etme sonucunda o kültürün birtakım özelliklerini benimseme anlamında *acculturation* (kültür edinme) denen veya kapsamlı bir kavram olarak Clyde Kluckhohn'un *culturization*⁷² dediği süreçle birtakım davranış kalıplarını öğrenmesi; teşvik edilmesi, belirli bir motivasyon seviyesini yakalaması ve birtakım özverilerde bulunması gerekmektedir. Bunu sağlayacak olan da, ailesini ve kendisini etkileyebilecek olan insanların benimsedikleri ve şekillendirdikleri sınıf kültürüdür; sosyalleşme tekniklerine içerik kazandırmış olan sosyal değerlerdir.

Yapılmış olan araştırmalar sonunda görülmüştür ki, yukarı sosyal sınıflara mensup olan zenginler daha iyi evlerde, daha donanımlı, bakımlı, bu sebeple de daha itibarlı mahallelerde yaşamakta ve rahat bir hayat sürmektedirler. Daha fazla para kazanmak veya servet sahibi olmak imkânına sahip oldukları için istedikleri şeyleri daha kolay satın alabilmektedirler. Önerine

70 W.L. Warner, et al., *Who Shall be Educated? The Challenge of Unequal Opportunities*, London: Kegan Paul, 1946, ss. 32-33.

71 M. I. Herskovits, *Man and His Works*, New York: Knopf, 1948.

72 C. Kluckhohn, "Theoretical Bases for an Empirical Method of Studying the Acquisition of Culture by Individuals", *Man*, 1939, 39, ss. 98-105.

serilmiş olan seçenekler, zevkler daha çeşitli ve vasıflı olmaktadır. Çocukları da bu imkânlardan yararlanarak yaşamakta, büyümekte, gelişmekte; kendilerinden daha aşağı sınıftan olan çocuklara nazaran buldukları pozisyon-
dan, mevkiden gurur duymaktadır. Daha güzel ve daha bol, daha çeşitli araç ve gereçlere sahip olmaktadırlar. Daha iyi giyinmekte, daha vasıflı okullarda veya özel okullarda okuyabilmektedirler. Hattâ bazıları mürebbiyeler eliyle ayrı bir eğitime bile tâbi tutulabilmektedirler. Her hâl ü kârda gördükleri eğitim ve öğrenimin kalitesi onlara daha iyi işler, dolayısıyla daha yüksek gelir ve itibar sağlayabilmektedir. Önemli bir unsur olarak sağladıkları avantajdan vazgeçmek istememektedirler. W. L. Warner ve James C. Abegglen'in belirttiği üzere, 1928 yılında iş hayatının liderleri durumunda olan insanların babaları da 1900 yılında aynı durumda olmuşlar; 1952 yılındakilerin babaları da 1930'ların iş hayatının liderleri durumunda bulunmuşlardır.⁷³ Joseph Kahl'ın yapmış olduğu araştırmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1920-1950 yılları arasında iş gücünde bulunan kimselerin üçte ikisi (%67) oranında bir miktarının, 1950 yılında, babalarına oranla daha fazla bir dikey hareketlilik içerisinde bulduklarını ortaya koymuştur. Khal'un Boston'lu oğlan çocukları üzerinde yaptığı ve Harvard "Hareketlilik İncelemesi" adıyla bilinen çalışması, bu çocuklar üzerinde ailelerinin yaptığı sosyal baskıyı gün yüzüne çıkarmış; bu çocuklara kollej tahsili yapma konusunda nasıl bir motivasyon aşılanmış olduğunu ortaya koymuştur.⁷⁴ Olaya ekolojik açıdan bakıldığında daha güzel, daha gösterişli, daha donanımlı evlerde ve daha bakımlı, daha güzel mahallelerde ve semtlerde oturmak da bir umut seviyesinin oluşmasına ayrıca katkıda bulunmuştur.

Warner ve Abegglen, mülâkatlar yaparak ve daha sonra ne biçim bir test olduğunu açıklayacağımız Thematic Apperception Test'i (TAT) kullanarak, yukarı bir hareketlilik yaşamakta olan insanların, pek çok şeyi ihmal ederek, seçtikleri belirli amaçlara yöneldiklerini, özellikle de iş üzerinde yoğunlaşmış olduklarını; ana-babalarına, kardeş, karı veya çocuklarına karşı derin bir bağlılık hissetmediklerini veya onlara karşı ihmalkâr davrandıklarını ortaya koymuştur. Warner ve Abegglen'in araştırması, iş ve meslek başarısı için, yüksek seviyede bir eğitim görmenin önemine de işaret etmiştir. Yaptıkları araştırma, sekiz bin üst düzey Amerikan iş adamının başarılarını, gördükleri

73 W. Lloyd Warner and J. C. Abegglen, *Occupational Mobility in American Business and Industry, 1928-1952.*, University of Minnesota Press, 1955, s.66.

74 J. A. Kahl, *The American Class Structure*, New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1957; "Education and Occupational Aspirations of 'Comman Man' Boys", *Harvard Edutational Review*, 1953, 23, ss. 186-203.

yüksek eğitime borçlu olduğunu; 1950'li yıllarda iş hayatının liderlerinden kollej derecesinde eğitim görmüş olanlarının, genel nüfusa oranla (% 7), % 57 gibi yüksek bir seviye gösterdiğini ortaya koymuştur.⁷⁵ 1950'li yıllardan 2000'li yıllara geldiğimizde, bu durumun değişmediğini; G. Maruyama'nın yapmış olduğu bir araştırma, fakir aile çocuklarının, eğitim açısından da fakir olduklarını; bu çocukların okullara daha az hazırlıklı olarak başlamış olduklarını⁷⁶ ortaya koymuş; Denton ve West'in yapmış olduğu bir başka araştırma da, ana okulu ve ilkokul fakir aile çocuklarının okula başlarken, okuma ve matematik alanında, daha az hazırlıklı olduklarını⁷⁷ belirlemiştir.

Eğitim imkânlarının arttığı, bilginin yaygınlaştığı, teknolojinin çok büyük gelişmeler kaydetmeye başladığı, sanayi mallarının çeşitlendiği, dolayısıyla yetişmiş insana duyulan ihtiyacın arttığı bir dönemde, yeni nesillerin babalarını geçme gayreti içerisinde olacakları açıktır. Burada, yaşanan etkileyici gelişme dolayısıyla yukarı hareketlilikte ortaya çıkmış olan tablo dolayısıyla, çeşitli ülkelerde yapılmış yüzlerce araştırmanın sonuçlarını vermeyi gereksiz bulmaktayız. Şu kadarını söyleyelim ki, tarihî bir gelişme olarak 2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, yeniden bir sosyal düzenlemeye geçmiş olan Avrupa ülkelerinde önemli bir sosyal hareketliliğin yaşanmış olduğu görülmektedir. Amsterdam'da Ağustos 1956 yılında toplanmış olan *3. Dünya Sosyoloji Kongresine* sunulmuş olan *Sosyal Tabakalaşma ve Sosyal Hareketlilik* bildirileri Batı Almanya'da, Hollanda'da, Fransa'da ve Yugoslavya'da yaşanan dikey hareketliliğin ayrıntılı bir sunumunu vermektedir. Bugün Batı Avrupa'nın kalkınmasına ışık tutacak olan değişmelerin bu hareketlilik ile yaşanmış olduğu görülmektedir. Hemen her meslekten ve sosyal sınıftan insan, eğitim seviyesini yükselterek, *nesiller arası hareketliliğe* katkıda bulunmuş ve kendisini geliştirmenin yollarını arayıp bulmuştur. Bunun için bugün, Japonya ve Güney Kore'de olduğu gibi, daha müreffeh bir hayat sürmektedirler. Japonya, büyük kalkınma hamleleri yapmaya başladığı, yüzlerce, binlerce genci Avrupa'da tahsile gönderdiği dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha ileri bir seviyede bulunmuyordu. Kore Savaşı sırasında da Güney Kore, Türkiye Cumhuriyeti'nden daha ileri bir durumda değildi. Ne var ki, bu ülkeler, kızlarını ve oğlan çocuklarını, artan bir oranda, imam-hatip benzeri okullara

75 W. Lloyd Warner and J.C. Abegglen, *age*, 1955, s. 90, 96.

76 G. Maruyama, "Disparities in Educational Opportunities and Outcomes: What Can We Do?", *Journal of Social Issues*, 2003, 59, ss 653-676.

77 K. Denton and J. West, "Children's Reading and Mathematics Achievement in Kindergarten and First Grade", *Educational Statistics Quarterly*, 2002, 18. İnternet aracılığı ile de ulaşılabilir (January 18, 2004).

göndermek yerine, ilim ve teknoloji öğrenmeye yönlendirmiş ve bugünkü başarılarıyla parmak ısıtır hâle gelmişlerdir.

Olaya, şehirlerin yapılanması açısından baktığımızda, bugün, çoğunlukla, şehir nüfus kitlesinin, ana-babalarından çok daha değişik, özellikle de, daha fazla gelir getiren işlerde, gelir getirmese de daha itibarlı işlerde çalışmakta olduğunu görüyoruz. Dikey hareketlilikte görülen bu fark, ihtilâl, savaş, ekonomik buhran, zengin-fakir dengesizliği yaratan bir politik sistem, vs. sebebi ile meydana gelmiş *yapısal bsr gerileme* söz konusu olmadığı takdirde, kendisini *nesillerarası bir hareketlilik* şeklinde göstermektedir. Yeni nesiller, uygulanan sosyalleşme stratejileri ile daha avantajlı bir duruma getirilmiş olmaktadır. Londra nüfusu üzerinde yapılmış bir araştırma bize bunu açıkça göstermektedir. Bu şehirde 1961 yılında yönetici olarak çalışanların oranı % 11.9 iken, bu oran 1971 yılında %13.9'a, 1981 yılında % 16.1'e ve 1991 yılında ise % 20.3'e yükselmiştir. Profesyonel işlerde çalışanların oranı 1961 yılında % 4.8 iken, bu oran 1971 yılında % 6.0'a, 1981'de % 6.4'e ve 1991 yılında ise % 8.2'ye yükselmiştir. Buna karşılık, yarı-hünerli veya az maharetli el işçilerinin 1961 yılında % 14.5 olan oranı, 1991 yılında % 12.4'e düşmüş; hiçbir maharete sahip olmayan kaba işçilerin oranı ise, 1961 yılında % 8.3 iken, 1991 yılında % 4.4 olmuştur.⁷⁸

Ne var ki, sosyologlar, dikey hareketlilikte, sosyal sınıf pozisyonlarında meydan gelmiş olan yükselmelerin beraberinde birtakım huzursuzluklar getirdiğine de işaret etmektedirler. Richard Sennet ve J. Cobb'un⁷⁹ Amerika Birleşik Devletleri'nde, Boston'da yapmış oldukları bir araştırmada çocuklarını yetiştirmek, kolejlerde okutmak için büyük fedakârlıklara katlanmış olan ana-babaların büyük bir hayal kırıklığına uğradıklarını görmüşlerdir. Bu ana-babalar gördükleri tahsil dolayısıyla ana-babalarından çok farklı bir dünyada yaşamakta olan çocukları için katlandıkları fedakârlıkların takdir edilmesi yerine, kendilerine soğuk davranıldığından şikâyet etmişlerdir. Steph Lawler tarafından İngiltere'de yapılmış olan bir başka araştırma sırasında,⁸⁰ işçi sınıfından orta sınıfa geçmiş olan kadınların anneleri ile olan ilişkilerinde rahatsız edici birtakım durumların yaşanmış olduğu görülmüştür. Sınıf atlamış kadınların anneleri, çocuklarının ev döşeme zevklerinden, yiyecek tercihlerinden, konuşma tarzlarından rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu,

78 Chris Hamnett, "Social Segregation and Social Polarization", Ronan Paddison'un derlediği *Handbook of Urban Studies* (London: Sage Publications, 2001, ss. 162-176, 166) adlı eserde.

79 R. Sennet and J. Cobb, *The Hidden Injuries of Class*, New York: Knopf, 1972.

80 S. Lawler, "'Getting Out and Getting Away': Women's Narratives of Class Mobility", *Feminist Review*, 1999, 63, ss. 3-34.

Türkiye’de de sık sık yaşanmakta olan bir durumdur. Yüksek tahsilli iki kardeşten birinin düğün töreninde bir köşeye oturtulup gözlerden uzak tutulmak istenen köylü annenin ağlayarak “sıçtığın boklar, şimdi beni beğenmiyorlar” dediğine şahit olmuşumdur. Baba, anne, büyük ağbey ve yengele-ri, bu iki çocuğun yüksek tahsil yapabilmesi için var güçleri ile onlara ideal ve maddî olanaklar sağlamaya çalışmışlar; yükselmekte hudut tanımayan bir motivasyon aşılamientoşlardır. Sonunda, yatay hareketlilikle geldikleri büyük şehirde yaşadıkları dikey hareketlilik sebebiyle annelerinden utanır hâle gelmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde yatay hareketlilik ve iç göç yaşayan ailelerin yükselmek için sarfettikleri gayretler, çektikleri acılar pek çok romanın ve sinema filminin yanında çeşitli sosyolojik ve sosyal psikolojik araştırmalara da konu yapılmıştır. Görülmüştür ki, bu insanların ekonomik hayat için geçerli olan bazı maharetlere sahip olmaları yanında, yerleştikleri mahalde yaşamakta olan yerli halkın yeni gelenlere karşı gösterdikleri kabulün ve onlara iş, okul ve konut sağlamakta ne derece müsamahakâr davrandıklarının önemi büyük olmaktadır. Bunun yanında, çok önemli bir unsur olarak, bu göçmen grupların psikolojik ve kültürel yönelmelerine bağlı olarak içlerinde yaşattıkları başarı motivasyonunun seviyesinin de itici bir güç olarak önemli olduğu; Fransız Kanada’sından gelenlere ve İtalyan’lara nazaran Yunanlıların ve Yahudilerin sınıflarını yükseltmekte daha başarılı oldukları görülmüştür. Türkiye’de de Rumlar ile Yahudiler de benzer bir başarı seviyesi göstermişler; bir zamanlar eskicilik yapan Yahudilerin hemen hepsi bugün Balat’da değil, İstanbul’un en mutena yerlerinde oturan, birçok dil bilen kültürlü ve zengin insanlar olmuşlardır. Araştırmalarından bahsedeceğimiz Bernard Rosen, altı etnik grup üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada, bu guruplar arasında görülen başarı motivasyonunun (achievement motivation’ın), sosyal değerlerin, ümit seviyelerinin önemli faktörler olduğunu; dikey hareketlilikte bu faktörlerin bir sosyalleşme aracı ve amacı olarak, sınıf yapısı üzerinde önemli etkisi bulunduğunu ve kişiliğe şekil verdiğini ortaya koymuştur.⁸¹

Henry Murray tarafından ilk defa 1938 yılında geliştirilmiş olan Thematic Apperception Test’i (TAT) pek çok yorum yapmaya elverişli birtakım resimli sahnelere, teste tâbi tutulanlar tarafından yorum getirilmek, projektif tepkilerde bulunmayı sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Resimlerde içerilmek-

81 Fred L. Strodbeck, “Family Interaction, Values, and Achievement”, D.C. McClelland ve arkadaşlarının derlediği *Talent and Society* (Princeton, N J.: D. Van Nustrand Co., 1958) adlı eserinde. B.C. Rosen, “Race, Ethnicity, and the Achievement Syndrome”, *American Sociological Review*, 1959, 24, ss. 47-60.

te olan şahısların ne yaptıkları ve ne düşündükleri sorulmak suretiyle resimlerin yapısı ve ne gibi hususları içerdiği öğrenilmek istenmiştir. Proje-tif bir davranış olarak, deneğin düşünce ve duyguları, ilgi alanları ve kişiliği hakkında dolaylı yoldan bilgi sahibi olmaya çalışılmıştır. Henry Murray gibi bir Harvard Üniversitesi profesörü olan David McClelland da benimsediği bu görüşü esas alarak uyguladığı TAT ile başkalarını etki altında bırakmayı, başkaları ile ilgili bazı kararlar vermeyi, açıkça tahakküm etmek de dahil olmak üzere, başkalarını kontrol edebilecek vasıtalara sahip olmayı ifade etmek üzere *güç sahibi olmayı* (power) ve karşılıklı sevgi ve anlayış ifade eden şahıslar arası bir ilişkinin tesis edilmesi, sürdürülmesi ve onarılması anlamında yakın *ilişki kurmayı* (affiliation) kapsayacak şekilde, önemli kabul edilen bir şey için gayret ve sebat göstererek *başarma eğiliminde bulunmayı* (achievement motivation), standart bir mükemmelliğe ulaşmak üzere *yarışmayı*, günlük hayatta başarılan görevlerin dışında, ender türden bir başarı kazanmayı ve uzun vadeli bir amaca ulaşmayı içerisine alacak şekilde bireysel farklılıkları ortaya çıkaran⁸² bir test ile *motivasyon seviyelerini* ölçmeye çalışmıştır.⁸³

TAT testleri, resimlere getirilen yorumlarla bireylerin kendi değerlerini, bilgilerini ve saiklerini dolaylı yoldan ortaya çıkarmaya yardımcı olmuştur; bu yolla teste tâbi olanların kasıtlı yanıltmalarına mâni olmaya çalışılmıştır. McClelland bir kitabının hemen başında, “Bir kimsenin aklından geçenlerin ne olduğunu öğrenmek istiyorsanız ona bunu sormayacaksınız, çünkü her zaman doğruyu söylemeyecektir. Onun hayal âlemini (fantazilerini) ve rüyalarını incelemeye çalışın. Bunu belli bir süre yaptığınız takdirde bireyin tekrar tekrar aklından geçirdiği temaları keşfedebilirsiniz ve bu temalar da, onun yaptıklarını (fiillerini) açıklamakta kullanılabilir”⁸⁴ demektedir. Ona göre bu testte yukarı derecede puan almış olan bir kimsenin, aşağı derecede puan almış olanlara nazaran, yukarı pozisyonlara doğru hareketlilik

82 B. S. Boneva ve H. Frieze'nin yapmış olduğu bir araştırma, göç etmeyi düşünmeyenlere nazaran, göç etmeyi amaçlamış olan kimselerin *başarı* ve *güç* motivasyonlarına yüksek derecede, *affiliation* motivasyonuna ise düşük seviyede sahip olduklarını ortaya koymuştur. Yüksek başarı peşinde koşanlar, rutin olandan kaçınmak istedikleri için göç etmişlerdir. Yüksek güç sahibi olmak için göç etmiş olanlar ise, risk almak suretiyle, organize olmak ve başkalarını etki altında bırakmak amacıyla göç etmeyi düşünmüşlerdir, “Toward a Concept of a Migrant Personality”, *Journal of Social Issues*, 2001, 57, ss 477-491.

83 Bu testin 1951 yılından bu yana başarılı uygulamalarına şahit olunmuş ve test, W. D. Spangler'in yaptığı bir çalışma ile geçerliliğini (validity) kanıtlamıştır. “Validity of Questionnaire and TAT Measures of Need for Achievement: Two Meta-analyses”, *Psychological Bulletin*, 1992, 112, ss. 140-154.

84 D. C. McClelland, *Motivational Trends in Society*, Morristown, NJ.: General Learning Press, 1971 s. 75.

yaşama şansı daha fazla olmaktadır. Nitekim başarı motivasyon testinde (n Arch) yukarı seviyede puan almış olan bir oğlan çocuğunun, aşağı seviyede puan almış olan oğlan çocuğuna nazaran babalarının meşgul olduğu işlerin üzerinde bir gelişme gösterdiği görülmüştür.⁸⁵

McClelland ile Carol Franz,⁸⁶ 1951 yılında 5 yaşında olan çocuklara uygulanmış olan bakım teknikleri sonuçlarıyla, 1987-1988 yıllarında 41 yaşına erişmiş olan bu çocukların başarı motivasyonu (n Arch) puanlarını ve kazanç durumlarını karşılaştırarak çocukluk yıllarında maruz kaldıkları etkilerin, gerçekleştirdikleri sonraki gelişmeler üzerinde ne tür izler bırakmış olduğunu incelemeye çalışmışlardır. Bu araştırmalar sırasında 1951 yılında ana-babaların sıkı kurallar uygulayarak besledikleri ve tuvalet alışkanlıkları kazandırmaya çalıştıkları- yüksek derecede bir başarı baskısı altında yetiştirdikleri- çocukların, böyle bir baskı ile yetiştirilmemiş olan çocuklara nazaran daha başarılı bir seviye yakaladıkları, başka bir ifade ile gerek başarı motivasyonu puanları bakımından, gerekse fiilî kazançları bakımından diğer çocuklardan daha yukarı bir seviyede buldukları ortaya çıkmıştır. Geniş zaman içerisindeki etkilenme durumunu ölçme bakımından yapılmış olan bu araştırma, çocukluk döneminde yapılmış olan etkilerin önemine vurgu yapmış, TAT yoluyla ortaya konmuş olan bulguların, aşılınmış olan başarı motivasyonunun kişilik üzerindeki etkisini sürdürmüş olduğunu ve elde edilen sonuçların testin *geçerliliğini* ve *güvenirliliğini* belgelemiş bulunduğunu göstermiştir.

McClelland'ın yakın çalışma arkadaşı olarak, başarı motivasyonu konusunda yapılmış olan çalışmaların bir derlemesini yapmış olan John W. Atkinson, sosyal sınıflar konusunda hareketliliğe ışık tutacak önemli bir araştırmaya yer vermiştir kitabında. Kitapta yer almış ve Bernard Rosen tarafından yapılmış olan araştırma, motivasyonu ölçme amacıyla geliştirilmiş olan Apperception Testi'ni (TAT) kullanarak, sosyal sınıflar arası başarı motivasyon seviyelerini ölçmeye çalışmış; böylece bireylerin sınıf statuslarını yükseltmek için kullanılmış olan sosyalleşme tekniklerinin ve yapılan teşviklerin bireylerin başarı ihtiyaçlarını ne derece etkilemiş olduğunu hassas bir şekilde ölçmeye çalışmıştır. Rosen, uyguladığı psikolojik test sonucunda, daha önce yapılmış olan araştırmaların sonuçlarını destekleyecek şekilde, *yukarı*, özellikle de *orta sınıf* üyelerinin, *aşağı sınıf* üyelerine nazaran, başarı puanlarında çok daha yüksek bir seviye tutturdıklarını ortaya koymuştur.

85 D.C. McClelland, at al., *Achievement Motive*, 2 nd ed., New York: Irvington, 1976.

86 D. C. McClelland and C. E. Franz, "Motivational and other Sources of Work Accomplishments in Mid-life: A Longitudinal Study", *Journal of Personality*, 1992, 60, ss. 679-707.

Araştırma, New Haven bölgesinde bulunan iki büyük lisede okuyan ikinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu grup çocuklar, August B. Hollingshead tarafından geliştirilmiş olan sosyal sınıf ölçü sistemine ve bir soru cetveline göre, çoğu hâllerde babalarının olmak üzere, ailenin gelir durumları, yaptıkları işler (meşguliyet alanları), eğitim seviyeleri ve oturdukları ekolojik alanlar göz önünde bulundurularak bir sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Tespit edilmiş olan tabakalar, Hollingshead ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmalarda görüldüğü şekilde, en yüksek sosyal sınıftan en aşağıya doğru beş Romen rakamıyla belirlenmiştir. Denekler, her tabakadan rastgele (tesadüfî) bir örnekleme ile, en yüksek sınıfı temsil eden I'e 5 denek, sınıf II'ye 25, sınıf III, IV ve V'in her birine 30'ar denek düşecek şekilde seçilmiştir. Test, medyan yaşı 15 olan 14-16 yaş arasında bulunan toplam 120 beyaz çocuğa uygulanmıştır. Böylece bu araştırma, birleştirilmiş hâli ile sınıf I ve II de dahil olmak üzere her grupta 30'ar çocuk üzerinde uygulanmıştır. Her sınıf için elde edilen ortalama motivasyon puanı, yukarıdan aşağıya doğru 8.40, 8.68, 4.97, 3.40 ve 1.87 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar sosyal sınıf pozisyonları ile motivasyon puanları arasında açık bir ilişkinin bulunduğunu, başka bir ifade ile, yukarı sınıf ana-babalarının çocuklarına güçlü bir başarı ideali aşımış olduklarını ortaya koymuştur. En aşağı sınıfı temsil eden sınıf V'de bulunan çocukların aldıkları % 23 oranındaki genel puana karşılık, birleştirilmiş hâli ile sınıf I ve II'ye mensup çocukların aldıkları puan, 3 katı da aşacak şekilde % 83 olarak bulunmuştur.⁸⁷

Bernard Rosen, başarı motivasyonu puanları yüksek ve aşağı olan oğlan çocuklarının aileleri üzerinde yapmış olduğu bir başka araştırmada, McClelland ve Franz'da gördüğümüz üzere, çocuk bakım tekniklerinin başarı seviyesini tayin etmede önemli bir rol oynamış olduğunu tekrar belirlemiştir. Genel olarak şu hususu bulgulamıştır ki, başarı motivasyonu testinde yüksek puan almış çocukların anneleri, onlara karşı çok daha mütehakim davranmışlar, bir şeyleri zorla kabul ettirmeye çalışmışlardır; bir etkileme tekniği olarak, onlardan uzak durmanın, reddetme davranışı göstermenin yanında, onlara karşı çok daha müşfik davranmak suretiyle bu çocuklarla yakından ilgilenmiş olduklarını göstermişlerdir. Buna karşılık babalar, çocuklardan daha uzak durma ve red davranışında bulunma yolunu seçmişler; bununla birlikte onları daha az itip kalmışlar; onlara karşı daha az mütehakim davranışlar sergilemişlerdir. Çocuklar ve aileleri üzerinde yapılmış olan

87 B. C. Rosen, "The Achievement Syndrome: A Psychocultural Dimension of Social Stratification", *American Sociological Review*, 1956, 21, ss. 203-211. John W. Atkinson, ed., *Motives in Fantasy, Action, and Society*, Princeton, N J.: Van Nostrand, 1958, ss. 495-508.

bu araştırma, yüksek puan almış olan çocukların, aynı zekâ seviyesinde olan çocuklara nazaran, beklenenin üzerinde bir okul başarısı gösterdiklerini ortaya koymuştur.⁸⁸

Davis ve Hollingshead'in yapmış olduğu araştırmaların ortaya koyduğu üzere, diğer araştırma sonuçları da başarı ağırlıklı yukarı sınıf değer *yönelme sistemlerinin*, yukarı sınıf kültürünün, bir kişilik özelliği olarak, insanları daha çok çalışmaya, plânlar yapmaya, bazı özverilere katlanmaya ve bunun sonucunda da çevrelerini kontrol etme konusunda uygun adımlar atmaya sevk etmiş olduğunu ortaya koymuştur. Yukarı sınıf iş ve diğer meslek adamları ile çocukları üzerinde yapılmış olan araştırmalar, başarı motivasyonu aşılınmış olarak yetiştirilmiş olan çocukların, çok büyük oranda dikey hareketlilik yaşadıklarını ve kendilerini daha yukarı pozisyonlara yükselttiklerini, babalarını bile geçtiklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmalar, gördüğümüz üzere, Warner'in ve Kahl'un yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarını da belgelemiştir. Örneklerini vereceğimiz bazı ünlü insanların başarı durumlarına da açıklık getirmektedir.

Avrupa sanat adamlarının bir kısmının varlıklı ana-babalarının teşviklerine pek çok şey borçlu olduklarını; müzisyen Jakop Ludwig Felix Mendelssohn-Bartholdy'nin bir bankacı olan babasının, bir zamanlar Alman Sokrates'i olarak nitelenen filozof babası Moses Mendelssohn ile, daha sonra da oğlu müzisyen Mendelssohn ile öğünmüş olduğunu; Avrupa'da Yahudi ailelerin yaşadıkları ezikliği yenmek, toplumda bir yer edinebilmek için çocuklarına büyük bir teşvik politikası uyguladıklarını, Hitler'in gazabına uğrayacak şekilde çok sayıda bilim, sanat ve ticaret adamı, sanayici yetiştirdiklerini biliyoruz. Aralarında sanayici Wedwood, Darwin, Huxley, Butler ve benzeri ailelerinin bulunduğu pek çok İngiliz entelektüel ailesinin, âdetâ bir seri oluşturacak şekilde, insanlık tarihine önemli katkılarda bulunmuş olduğunu görüyoruz. Leo Moulin'in yapmış olduğu bir araştırma,⁸⁹ Nobel bilim ödülü almış olan insanların ailelerinin de yüksek sosyal pozisyona sahip kimseler olduklarını ortaya koymuştur. Bu kimselerin babalarının ya asil, yahut da yüksek seviyeden memur, yukarı sınıfa mensup iş adamı, avukat ve din büyüğü olduğu; entelektüel vasıflara ve ahlâkî bütünlüğe sahip bu babaların aileleri üzerinde, karakter ve umut aşılama bakımından büyük etkilerinin bulunduğu görülmüştür. Türkiye'de yakın zamana kadar kitapçilerinin, sanayi ve ticaret kuruluşlarının çoğunlukla kurucularıyla kaim olması ve daha

88 B.C. Rosen, "Race, Ethnicity, and the Achievement Syndrome", *American Sociological Review*, 1950, 24, ss. 47-60.

89 L. Moulin, "The Nobel Prizes for the Sciences, 1901-1950", *British Journal of Sociology*, 1955, 6, ss. 246-263.

sonra da kapanmaları olgusu, insanlarımızın yerlerine bırakacakları kimse-leri yetiştirmekte herhangi bir çaba harcamadıklarını, gereken zemini hazırlamadıklarını, onlara bir başarı motivasyonu aşılamağa başarısız olduklarını göstermektedir. Böylece bize “nemelâzımcılık”, “paşazadelik” ve “miras-yedilik” tabirlerini armağan etmişler, bir lokma ve bir hırka ile yetinmemi-zi sağlamışlardır.

Bu durumda, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta olan pek çok zeki insanın beceriksizliğinin temel sebebinin de, teşvik edici bir kültürel atmosfere sahip olmamaktan kaynaklandığı kolayca görülmektedir.

Bu yazımızda, sosyal sınıfların nasıl bir tâli-kültür oluşturduğunu, bu kül-türel zeminin ne gibi sosyalleşme teknikleri kullandığını, etkilerinin ne gibi kişilik özelliklerine şekil vermiş olduğunu ve bu etkilemenin dikey hareketli-likte oynadığı önemli rolü, bugünün sanayileşmiş dünyasında sınıf atlama-da eğitime tarzının ne derece etkili olduğunu incelemeye çalıştık. Gördük ki, kast sistemi, bireyi, kendi sınıfı içerisine hapsetmiş olan, onun kendi kast grubunu açacağı bir çabada bulunmasına imkân tanımayan bir sistemdir. Renk kastları da böyle bir tutum içerisinde olurlar. Sosyal sınıflar ise, taba-kalaşmada bir üst sınıfa yükselme konusunda, ülkelerin demokratik yapıları-na bağlı olarak, nispeten daha serbest hareket etme imkânı tanıyan sos-yal sistemlerdir. Eskiye nazaran bugün bu imkânın çok daha yaygınlaşmış ve sağlanmış olduğunu görüyoruz. Modern toplumda, iş kollarında, sanayi-nin gelişmesiyle ortaya çıkmış olan çeşitlilik ve belli bir bilgi ve yetenek sa-hibi olmaya yönelik ihtiyaç, eğitime verilen önemi de artırmıştır, böylece yu-karı sınıfların doldurmakta yetersiz kaldığı kadrolar, daha aşağı sınıfa men-sup kabiliyetli, kendisini yetiştirmiş olan bireyler tarafından doldurulmaya başlamıştır. Bu süreç, âdetâ sınıflar arası farkları, başka bir deyişle, sınıf ay-rımını ortadan kaldırma yolunu açmıştır. Göç kabul eden zengin ülkeler de, etnik veya ırkî menşesine ve mensup olduğu sınıfa bakmaksızın ülkelere ve bu yetişmiş kimseleri davet etmekte herhangi bir sakınca görmemişlerdir. Büt-tünüyle bu süreç, sınıf atlamak için birdenbire olmasa da belli pozisyonları yakalamış olan ailelerin çocukları veya torunları açısından başarı motivas-yonlarını besleyen ümit verici bir kaynak olmuştur.

Son zamanlarda yapılmış olan araştırmalar, sermayenin veya üretim araç-larının değil, eğitimin sosyal sınıfı belirleyen *en temel* unsuru oluşturduğunu, hattâ sosyo-ekonomik seviye durumunu önceden haber veren, önceden bir kestirme yapmamıza imkân veren güçlü bir unsur olduğunu ortaya koy-muştur. M. Winkleby ve arkadaşlarının ifade ettikleri üzere, eğitimin, temel

bir insan hakkı olarak kabul edildiği bu dönemde, bir kişinin olumlu sosyal, psikolojik ve ekonomik kaynağa veya güce sahip olmasının işaretini veren önemli bir unsur olduğu görülmüştür. Ayrıca iyi eğitim görmüş bir kimsenin sağlık konularında daha bilgili olduğu, sağlıklı bir şekilde yaşamının bilgisine daha fazla sahip olduğu da bulgulanmıştır.⁹⁰

“Para ile saadet olmaz” sözü, bugün yaşadığımız bu karmaşık dünyada, her türlü özendirici nesnenin sergilendiği, para harcamaya yönelik faaliyetlerin propagandasının yapıldığı şehirlerde veya büyük şehirlerde, eski inandırıcılığını kaybetmiş bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, fakir halkı, zengin olanlarla karşılaştırdığımızda, zenginlerin dünyadan çok daha fazla “kâm” aldıklarını, hırslarına yenik düşmedikleri takdirde daha mutlu yaşadıklarını görmekteyiz. Eğitim aracılığı ile yakalanmış olan zenginliğin beraberinde getirdiği kültür içerisinde yaşayan insan, geleceğe çok daha güvenle, iyimser bir şekilde bakmaktadır. Daha sağlıklı ve daha uzun yaşamakta, evlilikleri de daha uzun sürmektedir. Bu durum bizim ülkemizde istenilen ölçüde olmuyorsa, bu, büyük oranda, eğitimsizlikten, meslek seçme problemlerinden, iş imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bugünün şartları, zengin olmak için eğitilmiş, dolayısıyla da itibar sağlayıcı bir meslek sahibi olmayı gerektirmektedir. Gelir sahibi olmak ancak o zaman bir varlık ve mânâ kazanmakta, bireyin hayaline olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Ayrıca, kadın okumadığı, ekonomiye katkıda bulunmadığı, kendi ayaklarının üzerine basabileceği bir meslekî zemine sahip olamadığı, sosyal hayat içerisinde ve erkeğinin yanında sosyal etkileşimde rol almadığı zaman, kendine güveni artırıcı, etkileyici zarif hareketlerden uzak kalmakta, insanlar arası ilişkilerin sağladığı davranış zenginliğinden nasibini alamamakta, dolayısıyla başarı kazanmış ailelerin son derece önemli sosyalleşme âmilî olan kadınlarının yaptığı ölçüde ve “her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” sözünün haklılığını ortaya koyacak şekilde hem kocasını, hem çocuklarını, hem de yakınlarını etkileyecek kognitif, kendine güveni arttırıcı davranışları aşılayamamaktadır. Çocuklarının gelişmesine, ilerlemesine ve motivasyon seviyelerinin yükselmesine yeterince katkıda bulunamamaktadır. İslâm ülkelerinin hemen hepsinin geriliğinin bir sebebi de bu olmak gerekir.

90 M. Winkleby, et al., “Socioeconomic Status and Health: How Education, Income, and Occupation Contribute to Risk Factors for Cardiovascular Disease”, *American Journal of Public Health*, 1992, 82, ss. 816-820; C. Ross and C. Wu, “The Links Between Education and Health”, *American Sociological Review*, 1995, 60, ss. 719-745.

Kaynaklar

- Adler, N. E., et al. (2000), "Relationship of Subjective and Objective Social Status with Psychological and Physiological Functioning", *Health Psychology*, 19, ss. 586-592.
- Adler, N. E., at al. (1994), "Socioeconomic Status and Health: The Challenge of the Gradient", *American Psychologist*, 49, ss. 15-24.
- Aldrich, N. W. (1989), *Old Money: The Mythology of America's Upper Class*, New York: Vintage Books.
- Atkinson, John W. ed. (1958), *Motives in Fantasy, Action, and Society*, Princeton, NJ.: Van Nostrand.
- Bartley, M. (2004), *Health Inequality: An Introduction to Theories, Concepts and Methods*, Cambridge: Polity Press.
- Baum, A., et al. (1999), "Socioeconomic Status and Chronic Stress. Does Stress Account for the SES Effects on Health?" N. E. Adler ve arkadaşlarının derlediği *Socioeconomic Status and Health in Industrial Nations* (New York: Academy of Sciences, ss. 131-144) adlı eserde.
- Bell, Daniel (1973), *The Coming of Post-Industrial Society in Social Forecasting*, New York: Basic Books.
- Boneva, B. S. and H. Frieze (2001), "Toward a Concept of a Migrant Personality", *Journal of Social Issues*, 57, ss 477-491.
- Bourdieu, P. (1987), "What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups", *Berkeley Journal of Sociology*, 32, ss. 1-17.
- Bornstein Marc, H. and C. Tamis-LeMonda (1997), "Maternal Responsiveness and Infant Mental Abilities: Specific Predictive Relation", *Infant Behavior and Development*, 20, ss. 283-296.
- Bornstein, M. H. and R.H. Bradley, eds. (2003), *Socioeconomic Status, Parenting, and Development*, Mahwah, NJ. :Erlbaum.
- Bornstein, Marc H., et al. (2003), "Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development: The Hollingshead Four-Factor Index of Social Status and the Socioeconomic Index of Occupations", Marc H. Bornstein ve Robert H. Bradley'in derlediği *Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum, ss. 29-82) adlı eserde.
- Bourguignon, F. (2001), "Crime as a Social Cost of Poverty and Inequality", S. Yusuf ve arkadaşlarının derlediği *Facets of Globalization: International and Local Dimensions of Development* (Washington, DC.: World Bank, ss. 171-191) adlı eserde.
- Bullock, H. E. and W.M. Limbert (2003), "Scaling the Socioeconomic Ladder: Low-income Women's Perceptions of Class Status and Opportunity", *Journal of Social Issues*, 59, ss. 693-709.
- Bunnel, S. E. (1995), "Global Crime Calls for Global Partnerships", *FBI Law Enforcement Bulletin*, 64, ss. 6-7.
- Burkam, D. T., et al. (2004), "Social- class Differences in Summer Learning between Kindergarten and First Grade", *Sociology of Education*, 77, ss. 1-31.
- Centers, R. (1949), *The Psychology of Social of Classes*, Princeton, N J.: Princeton University Press.

- Collins, W.A., et al. (2000), "Contemporary Research on Parenting", *American Psychologist*, 55, ss. 218-232.
- Costello, E.J., et al. (2003), "Relationships Between Poverty and Psychopathology: A Natural Experiment", *Journal of the American Medical Association*, 290, ss. 2023-2029.
- Cottrell, W. F. (1940), *The Railroaders*, Stanford: Stanford University Press.
- Cozzarelli, C., et al. (2001), "Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty", *Journal of Social Issues*, 57, ss 207-227.
- Cressey, Donald R. (1966), "Crime", Robert K. Merton ile R. A. Nisbet'in derlediği *Contemporary Social Problems* (New York: Harcourt, Brace and World, 2nd ed., ss. 157-158) adlı eserde.
- Davis, Allison and J. Dollard (1940), *Children of Bondage*, Washington, DC.: American Council on Education.
- Davis, Allison (1947), "Socialization and Adolescent Personality", T. M. Newcomb ve E. L. Hartley'in derlediği *Readings in Social Psychology* (New York: Henry Holt and Co., ss. 139-150) adlı eserde.
- Davis, Allison (1948), *Social-class Influences upon Learning*, Combridge: Harvard University Press.
- Davis, Allison (1960), *Psychology of the Child in the Middle Class*, Pittsburg, PA.: University Press.
- Davis, Allison, B. B. Gardner, and M. R. Gardner (1941), *Deep South: A Study of Social Class and Color Caste in a Southern City*, Chicago: University of Chicago Press.
- Davis, Allison and R. J. Havighurst (1946), "Social Class and Color Differences in Child-Rearing", *American Sociological Review*, 11, ss. 698-710.
- Davis, Allison and R. J. Havighurst (1947), *Father of the Man: How Your Child Gets His Personality*, Boston: Houghton Mifflin.
- Denton, K. and J. West (2002), "Children's Reading and Mathematics Achievement in Kindergarten and First Grade", *Educational Statistics Quarterly*, 18. İnternet aracılığı ile de ulaşılabilir (January 18, 2004).
- Dollard, John (1937), *Caste and Class in a Southern Town*, New Haven: Yale University Press.
- Duncan, G. J. and J. Brooks-Gunn, eds. (1997), *Consequences of Growing up Poor*, New York: Russell Sage.
- Ensminger, M. E. and Kate E. Fothergill (2003), "A Decade of Measuring SES: What it Tells Us and Where to go From Here", Marc H. Bornstein ve Robert H. Bradley'in derlediği *Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development* (Mahwav, New Jersey: Lawrence Erlbaum, ss. 13-27) adlı eserde.
- Feagin, J. R., et al. (2006), *Social Problems, A Critical Power- Conflict Perspective*, 6th ed., Upper Saddle River, N J.: Prentice Hall.
- Fine, M. and L. Weis (1998), *The Unknown City: Lives of Poor and Working-class Young Adults*, Boston: Beacon Press.
- Form, W. H. (1951), "Stratification in Low and Middle Income Housing Areas", Robert K. Metron ve arkadaşlarının derlediği *Social Policy and Social Research in Housing* (*The Journal of Social Issues*, 7, özel sayı, 1-2 , ss. 109-131) adlı eserde.

- Furnham, A. (1982), "Why are the Poor Always with Us? Explanations for Poverty in Britain", *British Journal of Social Psychology*, 21, ss. 311-322.
- Gelles, R. I. (1980), "The Myth of Battered Husbands and New Facts About Family Violence", Robert L. David'in derlediği *Social Problems 80-81* (Dushkin, Conn.: Guilford) adlı eserde.
- Gelles, R. I. (1995), *Contemporary Families: A Sociological View*, Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Gelles, R. J. and Clair P. Cornell (1990), *Intimate Violence in Families*, 2nd ed., Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Gesell, A. and E. E. Lord (1927), "Psychological Comparison of Nursey School Children from Homes of Low and High Economic Status", *Journal of Genetic Psychology*, 34, ss. 339-354.
- Gilbert, Dennis, and J. A. Kahl (1993), *American Class Structure*, 4th ed., Belmont, CA.: Wadsworth.
- Gorman, T. J. (1998), "Social Class and Parental Attitudes Toward Education", *Journal of Contemporary Ethnography*, 27, ss. 10-44.
- Gough, H. G. (1948), "New Dimension of Status I. Development of a Personality Scale", *American Sociological Review*, 13, ss. 401-409;
- Gough, H. G. (1948), "A New Dimension of Status II. Relationship of St. Scale to Other Variables", *American Sociological Review*, 13, ss. 534-537.
- Green, A. (1946), "The Middle Class Make Child and Neurosis", *American Sociological Review*, 11, ss. 31-41.
- Grusec, J. E. and L. Kuczynski, eds. (1997), *Parenting and Children's Internalization of Values*, New York: John Wiley.
- Grusec, J. E. and P. D. Hastings, eds. (2007), *Handbook of Socialization*, New York: The Guilford Press.
- Grusky, David B. (2001), *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*, 2nd ed., Boulder, CO.: Westview.
- Hagan, J. and R. D. Peterson, eds. (1995), *Crime and Inequality*, Stanford, CA.: Stanford University Press.
- Hamnett, Chris (2001), "Social Segregation and Social Polarization", Ronan Paddison'un derlediği *Handbook of Urban Studies* (London: Sage Publications, ss. 162-176, 166) adlı eserde.
- Harris, Anthony and L. R. Meidlinger (1995), "Criminal Behavior: Race and Class", Joseph F. Sheley'in derlediği *Criminology: A Contemporary Handbook* (Belmont, CA.: Wadsworth) adlı eserde.
- Henslin, J. M. (2006), *Social Problems*, 7th ed., Upper Saddle River, N. J.: Prentice Hall.
- Herskovits, M. I. (1948), *Man and His Works*, New York: Knopf.
- Hoff, E., et al. (2002), "Socioeconomic Status and Parenting", M. H. Bornstein'in derlediği *Handbook of Parenting: Vol. 2. Biology and Ecology of Parenting*, (2nd. ed., Mahwah, NJ.: Erlbaum, ss. 231-252) adlı eserde.
- Hoffman, L. W. (1984), "Work, Family, and the Socialization of the Child", R Parke ve arkadaşlarının derlediği *Review of Child Development Research*, Vol. 7 (Chicago: University of Chicago Press, ss. 223-282) adlı eserde.

- Hoffman, L. W. (1986), "Work, Family, and the Child", M. S. Pallak ve R. O. Perloff'un derlediği *Psychology and Work* (Washington, DC.: American Psychological Association, ss. 169-220) adlı eserde.
- Hoffman, L. W. (1988), "Cross - Cultural Differences in Childrearing Goals", R. Levine ve arkadaşlarının derlediği *Parental Behavior in Diverse Societies* (San Francisco: Jossey- Bass, ss. 99-122) adlı eserde.
- Hollingshead, August B. (1949), *Elmtown's Youth: The Impact of Social Classes on Adolescents*, New York: John Wiley.
- Hollingshead, A. B. and F. C. Redlich (1958), *Social Class and Mental Illnes*, New York: John Wiley
- Hughes, E. C. (1928), "Personality and the Division of Labor", *American Journal of Sociology*, 33, ss. 754-768.
- Hughes, E. C. (1937), "Institutional Office and the Person", *American Journal of Sociology*, 43, ss. 404-414.
- Hunt, M.O. (1996), "The Individual, Society, or Both? A Comparison of Black, Latino, and White Beliefs about the Causes of Poverty", *Social Forces*, 75, ss. 293-322.
- Hyman, H. H. (1942), "The Psychology of Status", *Archives of Psychology*, No. 269.
- Hyman, H. H. (1953), "The Value Systems of Different Classes: A Social Psychological Contribution to the Analysis of Stratification", Reinhard Bendix ve Seymour M. Lipset'in derlediği *Class, Status and Power* (Glencoe, Ill.: Free Press) adlı eserde.
- Inkeles, A. (1960), "Industrial Man: The Relation of Status to Experience, Perception and Value", *American Journal of Sociology*, 66, ss. 1-31.
- Iversen, R. and N. Farber (1996), "Transmission and Family Values, Work and Welfare among Poor Urban Black Women", *Work and Occupation*, 23, ss.437-460.
- Jackman, M. R. and R. W. Jackman (1973), "An Interpretation of the Relation Between Objective and Subjective Social Status", *American Journal of Sociology*, 66, ss. 1-31.
- Khal, J. A. (1953), "Education and Occupational Aspirations of 'Comman Man' Boys", *Harvard Educational Review*, 23, ss. 186-203.
- Kahl, J. A. (1957), *The American Class Structure*, New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Kelly, J., et al. (1995), "Class and Class Conflict in Six Western Nations", *American Sociological Review*, 60, ss. 157-178.
- Kinsey, A. C., et al. (1948), *Sexual Behavior in the Human Male*, Philadelphia: W. B. Sanders.
- Kitayama, S. and Cohen, eds. (2007), *Handbook of Cultural Psychology*, New York: The Guilford Press.
- Kluckhohn, C. (1939), "Theoretical Bases for an Empirical Method of Studying the Acquisition of Culture by Individuals", *Man*, 39, ss. 98-105.
- Kluegel, J.R. and E. R. Smith (1986), *Beliefs about Inequality: America's Views of What is and What Ought to Be*, New York: Aldine De Gruyter.
- Kohn, M. L. (1959), "Social Class and Exercise of Parental Authority", *American Sociological Review*, 24, ss. 352-366.
- Kohn, M. L. (1959), "Social Class and Parental Values", *American Journal of Sociology*, 64, ss. 337-351.

- Kohn, M. L. (1969), *Class and Conformity: A Study in Values*, Homewood, Ill.: Dorsey Press.
- Kohn, M. L. (1982), "Job Conditions and Personality: A Longitudinal Assessment of Their Reciprocal Effects", *American Journal of Sociology*, 87, ss. 1257-1285.
- Kohn, M. L. (1989), "Social Structure and Personality: A Quintessentially Sociological Approach to Social Psychology", *Social Forces*, 68, ss. 26-33.
- Kohn, M. L. and C. Schooler (1973), "Occupational Experience and Psychological Functioning: An Assessment of Reciprocal Effects", *American Psychological Review*, 38, ss.97-118.
- Kohn, M.L. and C. Schooler (1982), "Job Conditions and Personality: A Longitudinal Assessment of Their Reciprocal Effects", *American Journal of Sociology*, 87, ss. 1257-1285.
- Kohn, M. L., et al. (1997), "Social Structure and Personality under Conditions of Radical Social Change: A Comparative Analysis of Poland and Ukraine", *American Sociological Review*, 62, ss. 614-638.
- Lawler, S. (1999), "'Getting Out and Getting Away': Women's Narratives of Class Mobility", *Feminist Review*, 63, ss. 3-34.
- Linton, R. (1947), *The Cultural Background of Personality*, London: Routledge and Kegan Paul.
- MacIver, R. M. and C. H. Page (1949), *Society: An Introductory Analysis*, New York: Rinehart and Co.
- Maruyama, G. (2003), "Disparities in Educational Opportunities and Outcomes: What Can We Do?", *Journal of Social Issues*, 59, ss 653-676.
- McClelland, D. C. (1971), *Motivational Trends in Society*, Morristown, NJ.: General Learning Press.
- McClelland, D. C. and C. E. Franz (1992), "Motivational and other Sources of Work Accomplishments in Mid-life: A Longitudinal Study", *Journal of Personality*, 60, ss. 679-707.
- McClelland, D.C., at al. (1976), *Achievement Motive*, 2nd ed., New York: Irvington.
- Meneghan, E. G. and T. L. Parcels (1991), "Social Sources of Change in Children's Home Environments: The Effects of Parental Occupational Experiences and Family Conditions", *Journal of Marriage and the Family*, 57, ss. 69-94.
- Merton, R. K. (1940), "Bureaucratic Structure and Personality", *Social Forces*, 18, ss. 560-568.
- Moulin, L. (1955), "The Nobel Prizes for the Sciences, 1901-1950", *British Journal of Sociology*, 6, ss. 246-263.
- Oakes, J. M. and P. H. Rossi (2003), "The Measurement of SES in Health Research", *Social Science and Medicine*, 56, ss. 769-784.
- Ossowski, S. (1963), *Class Structure in the Social Consciousness*, New York: Free Press.
- Other, S. B. (1998), "Identities: The Hidden Life of Class", *The Journal of Anthropological Research*, 54, ss. 1-17.
- Ovens, E. B. et al. (1998), "Relations Between Infant Irritability and Maternal Responsiveness in Low-income Families", *Infant Behavior and Development*, 21, ss. 761-778.

- Parcel, T. L and E. G. Menagman (1994), *Parent's Jobs and Children's Lives*, New York: deGruyer.
- Parke, R. D., et al. (2004), "Economic Stress, Parenting, and Child Adjustment in Mexican American and European American Families", *Child Development*, 75, ss. 1632-1656.
- Platt, Steven (1984), "Unemployment and Suicidal Behavior", *Social Science and Medicine*, 19, ss. 93-115.
- Rodrigues, M. L., et al. (2005), "A Contextual Approach to the Development of Self-regulatory Competencies: The Role of Maternal Unresponsivity and Toddler's Negative Affect in Stressful Situation", *Social Development*, 14, ss. 136-157.
- Rosen, B.C. (1956), "The Achievement Syndrome: A Psychocultural Dimension of Social Stratification", *American Sociological Review*, 21, ss. 203-211.
- Rosen, B.C. (1959), "Race, Ethnicity, and the Achievement Syndrome", *American Sociological Review*, 24, ss. 47-60.
- Ross, C. and C. Wu (1995), "The Links Between Education and Health", *American Sociological Review*, 60, ss. 719-745.
- Russel, G. M. (1996), "Internalized Classism: The Role of Class in the Development of Self", *Women and Therapy*, 18, ss. 59-71.
- Ryff, C. D. (1987), "The Place of Personality and Social Structure Research in Social Psychology", *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, ss. 1192-1202.
- Sam, D. L. and J. W. Berry (2006), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, Cambridge University Press.
- Saunders, P. (1981), *Social Theory and the Urban Question*, New York: Holmes and Meier Publishers.
- Schooler, C. (2007), "Culture and Social Structure: The Relevance of Social Structure to Cultural Psychology", Shinobu Kitayama ile Dov Cohen'in derlediği, *Handbook of Cultural Psychology* (New York: Guilford Press, ss. 370-388) adlı eserde.
- Schooler, C. (2007), "The Effects of the Cognitive Complexity of Occupational Conditions and Leisure Time Activities on the Intellectual Functioning of Older Adults", W. Chodzko-Zajko ve A. Kramer'in derlediği *Aging, Exercise and Cognition* (Champaign, Ill: Human Kinetics) adlı eserde.
- Schumpeter, A. J. (1951), *Imperialism and Social Classes*, New York: Kelley.
- Sennet, R. and J. Cobb (1972), *The Hidden Injuries of Class*, New York: Knopf.
- Sigel, I. E., et al. (1992), *Parental Belief Systems: The Psychological Consequences for Children*, Hillsdale, Nj.: Erlbaum.
- Stack, Steven (1982), "Suicide: A Decade Review of the Sociological Literature", *Deviant Behavior*, 4, ss. 49-51.
- Slomczynski, K. M., J. Miller and M. L. Kohn (1981), "Stratification, Work, and Values: A Polish-United States Comparison", *American Sociological Review*, 46, ss. 720-744.
- Smith, K.B. (1985), "I Made it Because of Me: Beliefs about the Causes of Wealth and Poverty", *Sociological Spectrum*, 5, ss. 255-267.
- Smith, K. B. and L. Stone (1989), "Rags, Riches, and Bootstraps: Beliefs about the Causes of Wealth and Poverty", *The Sociological Quarterly*, 30, ss. 93-107.

- Smith, T. E. and P. B. Graham (1995), "Socioeconomic Stratification in Family Research", *Journal of Marriage and the Family*, 57, ss. 930-941.
- Sobolewski, J. M. and P. R. Amato (2005), "Economic Hardship in the Family of Origin and Children's Psychological Well-being in Adulthood", *Journal of Marriage and Family*, 67, ss. 141-156.
- Sorokin, P. (1947), *Society, Culture and Personality: Their Structure and Dynamics*, New York: Harper and Brothers.
- Spangler, D. (1992), "Validity of Questionnaire and TAT Measures of Need for Achievement: Two Meta-analyses", *Psychological Bulletin*, 112, ss. 140-154.
- Srole, L., at al. (1975), *Mental Health in the Metropolis: The Midtown Manhattan Study*, rev. and enlarged ed., New York: Harper and Row.
- Straus, M. A. (1995), *Physical Violence in American Families*, New Brunswick, NJ.: Transaction.
- Straus, M. A., R. J. Gelles, and S. K. Steinmetz (1980), *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Garden City, New York: Doubleday.
- Strodbeck, Fred L. (1958), "Family Interaction, Values, and Achievement", D.C. McClelland ve arkadaşlarının derlediği *Talent and Society* (Princeton, N. J.: D. Van Nustrand Co.) adlı eserde.
- Suárez-Orozco, C. and M.M. Suárez-Orozco (1995), *Transformations: Immigration, Family Life, and Achievement Motivation Among Latino Adolescents*, Stanford, CA.: Stanford University Press.
- Tamis-Le Monda and M. H. Bornstein (2002), "Maternal Responsiveness and Early Language Acquisition", R. V. Kail ve H. W. Reese'nin derlediği *Advances in Child Development and Behavior* (San Diego, CA.: Academic Press, ss. 89-127) adlı eserde.
- Tudge, J. R. H., at al. (2000), "Parents' Child Rearing Values and Beliefs in the United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class", *Infant and Child Development*, 9, ss. 105-121.
- Van den Boom, D. C. (1989), "Neonatal Irritability and the Development of Attachment", G. A. Kohnstamm ve arkadaşlarının derlediği *Temperament in Childhood* (Chichester, UK.: John Wiley, ss. 299-318) adlı eserde.
- Van den Boom, D. C. (1994), "An Experimental Manipulation of Sensitive Responsiveness Among Lower-class Mothers with Irritable Infants", *Child Development*, 65, ss. 1457-1477.
- Waller, W. (1932), *The Sociology of Teaching*, New York: John Wiley, 1932.
- Warner, W. L. and J. O. Low (1947), *The Social System of the Modern Factory*, New Haven: Yale University Press.
- Warner, W. L. and P. S. Lund (1941), *The Social Life of a Modern Community*, New Haven: Yale University Press.
- Warner, W. L., et al. (1949), *Democracy in Jonesville*, Harper and Brothers.
- Warner, W. L., M. Meeker, and K. Eells (1949), *Social Class in America*, Chicago: Science Research Associates.
- Warner, W. L. (1959), *The Living and the Dead*, New Haven: Yale University Press.
- Warner, W. Lloyd (1937), rev. ed. 1958, *Black Civilization*, Harper and Brothers.

- Warner, W. Lloyd and J. C. Abegglen (1955), *Occupational Mobility in American Business and Industry, 1928-1952*, University of Minnesota Press.
- Warner, W. L. and Leo Srole (1945), *The Social Systems of American Ethnic Groups*, New Haven: Yale University Press.
- Warner, W. L. and Paul S. Lund (1942), *The Status System of a Modern Community*, New Haven: Yale University Press.
- Warner, W. L., et al. (1946), *Who Shall be Educated? The Challenge of Unequal Opportunities*, London: Kegan Paul.
- Winkleby, M., et al. (1992), "Socioeconomic Status and Health: How Education, Income, and Occupation Contribute to Risk Faktors for Cardiovascular Disease", *American Journal of Public Health*, 82, ss. 816-820.
- Wohlfarth, T. (1997), "Socioeconomic Inequality and Psychopathology: Are Socioeconomic Status and Social Class Interchangeable?", *Social Science and Medicine*, 45, ss. 399-410.
- Yörükân, Turhan (1956), "Çocuk Sosyalleşmesi, Davis-Havighurst Rehberi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 9, ss. 143-167.
- Yörükân, Turhan (1958-1959), "Temel Şahsiyet ve Kültür", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 13-14, ss. 107-136.
- Yörükân, Turhan (2005), "Suça Zemin Oluşturan Yerler Olarak Şehirler veya Büyük Şehirler", *Bilge*, 45, ss. 4-16.
- Yörükân, Turhan (2006), *Alfred Adler, Sosyal Roller ve Kişilik*, 2. baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükân, Turhan (2009), "Bir Şehir Cemaati Olarak Sosyal Sınıflar, Beden ve Ruh Sağlığı", *Erdem*, 54, ss. 52-84.